

DÔVODOVÁ SPRÁVA

A. Všeobecná časť

Návrh zákona o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov predkladá Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky do legislatívneho procesu v súlade s programovým vyhlásením vlády SR a nad rámec Plánu legislatívnych úloh vlády SR na rok 2004, ktorý ukladá Ministerstvu spravodlivosti SR vypracovať novelu zákona č. 94/1963 Zb. o rodine v znení neskorších predpisov.

V článku 41 Ústavy SR je vymedzený rámec ústavnej ochrany manželstva, rodiny a rodičovstva. Zákon o rodine patrí medzi jeden z rozhodujúcich zákonov, ktorým sa čl. 41 vykonáva. Zákon o rodine č. 94/1963 Zb. bol na svoju dobu moderný a progresívny. Po dlhé štyridsaťročné obdobie (účinnosť nadobudol 1. apríla 1964) platil takmer v nezmenenej podobe. V súčasnosti však už nedostatočne reaguje na vývoj a zmeny, ktoré nastávajú v spoločnosti.

Na základe medzirezortného rokovania, najmä v súvislosti s legislatívnou prípravou právnych predpisov v gescii Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR vznikla potreba pripraviť návrh novely zákona o rodine. Predkladaný návrh reaguje špecificky na Dohovor o právach dieťaťa a čiastočne i na legislatívny zámer – rekodifikáciu Občianskeho zákonníka, ktorý bude obsahovať aj úpravu rodinného práva, čo je odôvodnené prevažne súkromnoprávnou povahou vzťahov upravených rodinným kódexom. Využitá bola i komparácia s úpravami v zahraničných právnych poriadkoch (napr. nemecký model osvojenia).

V Pláne legislatívnych úloh vlády SR na rok 2004 bolo Ministerstvu spravodlivosti SR uložené vypracovať novelu zákona č. 94/1963 Zb. o rodine v znení neskorších predpisov. Rozsah navrhovaných zmien prekročil možnosti priamej novelizácie zákona a vyžiadal si zmeniť nielen pôvodnú systematiku zákona, ale i prijatie nového zákona. Cieľom novej koncepcie právnej úpravy je vytvoriť kvalitný pilier, na ktorom môžu v budúcnosti stavať pripravované rekodifikačné práce a zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej prevencii pripravovaný MPSVaR SR. Navrhnutím nového zákona o rodine dochádza zároveň k naplneniu programového vyhlásenia vlády v bode Sociálna politika.

Zmeny sa týkajú najmä úpravy dôvodov neplatnosti a neexistencie manželstva, možnosti úpravy styku dieťaťa s osobami blízkymi, úpravy rodičovských práv, regulácie správy majetku dieťaťa, foriem náhradnej starostlivosti, výchovných opatrení, osvojenia, určovania rodičovstva, návratu k rozlišovaniu inštitútov poručníctva a opatrovníctva a výživného. Novo sa sprísňujú pravidlá sledovania spôsobu výkonu a hodnotenia účinnosti ústavnej výchovy (obligatórne uložená zákonná povinnosť súdom sústavne sledovať spôsob výkonu ústavnej výchovy a najmenej dvakrát do roka hodnotiť jej účinnosť ex offio), výchovných opatrení, hodnotenia výkonu funkcie poručníka, opatrovníka na spravovanie majetku dieťaťa. Vypúšťajú sa ustanovenia, ktoré sa stali zastaranými. Posledné zmeny zákona č. 94/1963 Zb. vyplývajúce zo skutočnosti, že orgánom príslušným na vedenie matriky

už nie je orgán štátu, ale obec (mestská časť) boli vykonané zákonom č. 515/2003 Z. z. o krajských úradoch a obvodných úradoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V súlade s legislatívnym zámerom rekodifikácie Občianskeho zákonníka návrh zákona zakotvuje v rámci úpravy rozvodu tzv. tvrdostnú klauzulu, ktorej cieľom je chrániť manžela, ktorý s rozvodom nesúhlasí, ktorý sa podstatnou mierou nepodieľal na vzniku rozvratu vzťahov a zároveň sú kumulatívne splnené ďalšie zákonné predpoklady.

V odbornej literatúre bola dlhodobo diskutovaná otázka, ktoré práva a povinnosti tvoria obsah inštitútu **rodičovských práv** a ktoré existujú mimo tento rámec. Nová úprava vymedzuje explicitne formou demonštratívneho výpočtu súhrn práv a povinností, ktoré tvoria obsah inštitútu rodičovských práv. Pri diskusiách ako pomenovať celý komplex vzťahov rodičov k deťom bol (podobne ako v ČR v rámci tzv. veľkej novely zákona o rodine v roku 1998) novo zvolený termín rodičovská zodpovednosť. Pôvodný pojem rodičovské práva pokrýval bez ďalšieho upresnenia i rodičovské povinnosti. Zakotvenie pojmu zodpovednosť korešponduje terminológii viacerých európskych právnych poriadkov a medzinárodných dokumentov.

Pri príprave návrhu zákona bolo potrebné upraviť aj koncepciu **náhradnej starostlivosti** tak, aby sa odstránila doterajšia roztrieštenosť právnej úpravy. Z tohto dôvodu bola zahrnutá do návrhu zákona i pestúnska starostlivosť, ktorá síce vykazuje verejnoprávne prvky, avšak svojim charakterom je prevažne súkromnoprávnou inštitúciou.

S ohľadom na súčasný vývoj lekárskej vedy a v zahraničnej praxi stále častejšie sa vyskytujúcich sporov o **určenie materstva**, bolo nutné vysloviť zásadu, že matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila. V tejto súvislosti bolo nevyhnutné jednoznačne zakotviť neplatnosť akýchkoľvek zmlúv a dohôd, ktoré sú v rozpore so zákonnou domnienkou materstva.

Účasť generálneho prokurátora v civilných veciach sa nezhoduje so zásadami, na ktorých je v právnom štáte budované nezávislé súdnictvo. V súlade s rekodifikačným zámerom Občianskeho zákonníka sa navrhuje, aby bolo možné rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva určeného podľa prvej alebo druhej domnienky po uplynutí zákonom ustanovenej lehoty len na návrh dieťaťa.

Súčasne sa navrhuje upustiť od rozlišovania dvoch typov **osvojenia**. Rozdiel oproti predchádzajúcej právnej úprave spočíva v tom, že osvojenie ako také bude môcť súd zrušiť do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení vždy. O zverení dieťaťa do predadopčnej starostlivosti bude rozhodovať iba súd. Predkladaný návrh zákona koncipuje jednoročnú dobu trvania predadopčnej starostlivosti (ako alternatívu šesťmesačnú dobu) ako jednu z obligatórnych hmotnoprávnych podmienok osvojenia dieťaťa. V súvislosti so zavedením nového samostatného nesporného konania o osvojiteľnosti, ktoré časovo predchádza konaniu o osvojenie sa ukladá súdom, aby jednak pred, ale i po nariadení ústavnej výchovy v rámci sledovania spôsobu jej výkonu skúmali, či nie sú u dieťaťa splnené predpoklady osvojiteľnosti. Rovnaký postup sa navrhuje aj pri zániku pestúnskej starostlivosti smrťou pestúna, alebo právoplatným rozhodnutím súdu. Účelom

navrhovanej úpravy je zefektívnenie procesu zisťovania právnej voľnosti dieťaťa. Ak súd zistí, že tieto predpoklady sú splnené začne aj bez návrhu konanie o osvojiteľnosti. Dieťa sa stane právne voľným, čím sa urýchli budúci proces osvojenia, kedy sa súd už nebude musieť zaoberať touto otázkou.

Terminologické nerozlišovanie **opatrovníctva a poručníctva** spôsobuje problémy vo vzťahoch s medzinárodným prvkom, pretože väčšina zahraničných právnych poriadkov oba inštitúty rozlišuje nielen obsahovo, ale i terminologicky. Preto navrhovaný zákon oddeľuje oba inštitúty pojmovo i obsahovo. Podrobnejšie sa upravujú dôvody na ustanovenie poručníka, jeho práva a povinnosti, zodpovednosť a kontrola.

V oblasti **výživného** sa navrhuje zakotviť minimálnu výšku výživného odvodenú od výšky sumy životného minima, ktoré musí mať dieťa zabezpečené vždy. Upravuje sa tzv. tezaúrcia výživného, ktorá umožňuje súdu, aby u výživného na dieťa v prípadoch hodných osobitného zreteľa rozhodol o povinnosti zložiť peňažnú čiastku na výživné splatné v budúcnosti. V praxi pôjde o situácie, keď povinný má nepravidelné príjmy (napr. sezónne zamestnanie), povinný podniká a berie na seba neprimerané majetkové riziká a existujú obavy, že by výživa dieťaťa nebola v budúcnosti riadne zabezpečená. Navrhuje sa návrat k časovému limitovaniu povinnosti platiť príspevok na výživu rozvedenému manželovi na dobu piatich rokov po rozvode, ktoré ale nebude absolútne.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou, inými zákonmi, medzinárodnými zmluvami a inými medzinárodnými dokumentami, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Predkladaný návrh zákona nepredpokladá zvýšenie nárokov na finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu ani rozpočtov obcí a nezakladá nároky na pracovné sily a organizačné zabezpečenie.

**Doložka zlučiteľnosti
návrhu zákona
s právom Európskych spoločenstiev a právom Európskej únie**

1. Navrhovateľ zákona: Vláda Slovenskej republiky

2. Názov návrhu zákona: Návrh zákona z/2004 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

3. Závazky Slovenskej republiky vo vzťahu k Európskym spoločenstvám a Európskej únii:

a) Návrh zákona svojou problematikou:

nepatrí medzi prioritné oblasti aproximácie práva uvedené v článku 70 Európskej dohody o pridružení,

nepatrí medzi krátkodobé priority Národného programu pre prijatie *acquis communautaire*,

nepatrí medzi priority odporúčané v Príprave asociovaných krajín strednej a východnej Európy na integráciu do vnútorného trhu únie (tzv. Biela kniha),

nie je prioritou aproximácie práva podľa screeningu,

patrí medzi úlohy vlády Slovenskej republiky podľa Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2004 na mesiac jún.

b) Podľa schválenej negociačnej pozícií Slovenská republika akceptuje a je pripravená v plnom rozsahu implementovať *acquis* v kapitole 24- spolupráca v oblasti justície a vnútra.

4. Problematika návrhu zákona:

a) je upravená v práve Európskych spoločenstiev:

sekundárne právo,

ktoré predstavujú nasledovné nariadenia Rady:

Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000

Nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. mája 2000 o súdnej právomoci a uznávaní a vykonávaní súdnych rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov za deti

b)

c)

d) nie je upravená v práve Európskej únie

5. Stupeň zlučiteľnosti návrhu zákona s právom Európskych spoločenstiev a právom Európskej únie:

a) úplná zlučiteľnosť.

6. Gestor (spolupracujúce rezorty):

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

7. Účast' expertov pri príprave návrhu zákona a ich stanovisko k zlučiteľnosti návrhu zákona s právom Európskych spoločenstiev a právom Európskej únie (špecifikácia úrovne a spôsobu expertnej účasti, napr. konzultácie a pod.):

Bez účasti expertov.

B. Osobitná časť

K Čl. I

K základným zásadám

Návrh zákona naďalej vychádza zo základných zásad, ktoré nachádzajú odraz aj v dnešnej demokratickej spoločnosti. Vodiaca (generálna) zásada je obsiahnutá v článku IV.

K § 1

Prvýkrát je zavedená do zákona legislatívna skratka snúbenci. Pojem snúbenci používal zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve. Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 považoval zasnúbenie za právny inštitút a spájal s ním i niektoré právne následky predovšetkým v majetkovej sfére (nárok na veno, náhrada škody v prípade neodôvodneného odstúpenia od zasnúbenia a pod.), zákon o rodine už od tohoto pojmu upustil. Pojem snúbenec však z nášho právneho poriadku úplne nezmizol. Zostal zachovaný v zákone č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov a v zákone č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

Ustanovenie navrhovaného § 1 v porovnaní s pôvodnými § 1 a 2 je obsahovo a formulačne upravené v súlade s rekodifikačným zámerom Obč. zákonníka. Doplnenie účelu manželstva o riadnu výchovu detí súvisí s reprodukčnou funkciou rodiny, ku ktorej založeniu manželstvo smeruje.

K § 2

Legislatívno-technická úprava textu pôvodného § 3 súvisí so zmenou vyplývajúcou zo skutočnosti, že orgánom príslušným na vedenie matriky už nie je orgán štátu, ale obec (mestská časť).

K § 3

Základná koncepcia právnej úpravy občianskeho sobáša ako aj uzavretie manželstva zjednodušenou formou (in articulo mortis), v prípade, že život jedného zo snúbencov je priamo ohrozený zodpovedá pôvodnej právnej úprave.

K § 4

Princípy cirkevnej formy uzavretia manželstva (úprava miesta uzavretia manželstva, doručenia zápisnice o uzavretí manželstva, uzavretia manželstva zjednodušenou formou), tak ako ich zakotvil zákon č. 234/1992 Zb., ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 94/1963 Zb. o rodine, sa v praxi osvedčili a zostávajú naďalej zachované. Pôvodná povinnosť orgánu cirkvi bezodkladne doručiť zápisnicu o uzavretí manželstva príslušnému matričnému orgánu je upresnená v súlade s úpravou v § 27 ods. 6 zákona o matrikách na lehotu troch pracovných dní.

K § 5

Ustanovenie § 5 upravuje tzv. konzulárny sobáš. Úpravu možnosti uzavretia manželstva v cudzine v našom právnom poriadku umožnil už od začiatku svojej účinnosti zákon č. 94/1963 Zb. o rodine. Slovenský štátny občan môže v cudzine uzavrieť manželstvo, pričom forma uzavretia manželstva sa podľa zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom spravuje právom miesta, kde sa manželstvo uzatvára. Vzhľadom na to, že cudzie právne predpisy môžu byť niekedy značne zložité a spôsobovať našim občanom ťažkosti, umožňuje sa uzavretie manželstva v cudzine našim občanom pred slovenským zastupiteľským úradom, prípadne pred iným orgánom SR, ktorý je na to splnomocnený. Manželstvo je potom uzatvárané podľa ustanovení zákona o rodine (vrátane podmienok platnosti atď.) pred vedúcim zastupiteľského úradu, popr. iným splnomocneným pracovníkom zastupiteľského úradu. Z týchto dôvodov sa dopĺňajú slová „podľa tohto zákona“. Nevylučuje sa tým, možnosť sobáša pred orgánom cudzieho štátu, kde sa náš občan zdržuje za predpokladu, že obrad sa neprieči kogentným ustanoveniam slovenského právneho poriadku (výhrada verejného poriadku).

K § 6

Výpočet konkrétnych dokladov, ktoré sú snúbenci povinní predložiť je upravený v zákone č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov. Návrh zákona na rozdiel od platného právneho stavu rozširuje doterajšie vyhlásenia snúbencov o vyhlásenie o tom, že zväžili úpravu svojich budúcich majetkových vzťahov, bývania a hmotného zabezpečenia rodiny po uzavretí manželstva.

K zásadným zmenám v porovnaní s platnou úpravou nedochádza v úprave súhlasného vyhlásenia snúbencov o priezvisku, ktorá je osvedčená praxou.

Právomoc odpustiť predloženie určených dokladov je potrebné vzťahovať nielen na matričný úrad alebo orgán cirkvi, ale i na orgán podľa § 5 (pri konzulárnom sobáši). V súlade s touto skutočnosťou sa v odseku 5 uvádza „príslušný orgán“.

K § 7

Upravuje oslobodenie od povinnosti predložiť zákonom požadované doklady, ak ide o sobáš v prípade ohrozenia života, obsahovo preberá doterajší § 7. Predloženie dokladov nahrádza vyhlásenie snúbencov, že im nie sú známe okolnosti, ktoré by uzavretie manželstva vylučovali.

K § 8

V nadväznosti na rekodifikačný zámer Občianskeho zákonníka sa novo vymedzujú podrobnosti uzavretia manželstva zástupcom. Zákon výslovne špecifikuje požiadavky kladené na plnomocenstvo z hľadiska formy.

Návrh zákona obsahuje samostatnú úpravu možnosti odvolania plnomocenstva. Použitie ustanovenia § 33b ods. 4 Občianskeho zákonníka je v tomto prípade vylúčené.

Požiadavky kladené na osobu zástupcu – plnoletosť, spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu- vychádzajú z poznatku, ku ktorému už v minulosti dospela právna teória analógiou k ustanoveniam § 13 ods. 1, § 14 zákona o rodine a k § 22

ods. 2 OZ. Cieľom požiadavky rovnakého pohlavia zástupcu a zastúpeného je zachovanie a rešpektovanie slávnostného spôsobu sobášneho obradu.

K § 9 až § 13

Navrhovaná právna úprava upúšťa, tak ako to predpokladá aj rekodifikačný zámer Občianskeho zákonníka, od pojmu okolnosti vylučujúce uzavretie manželstva, ktorý v sebe zahŕňa dva okruhy prekážok (neplatnosť a neexistencia) s rôznymi právnymi následkami.

Pôvodné dôvody neplatnosti manželstva (*matrimonium nullum*) porušenie princípu monogamie, príbuzenský vzťah, nedostatok veku, duševná porucha; ako aj úprava konvalidácie neplatného manželstva sú naďalej právne relevantné, preto sú prevzaté z doterajšej úpravy.

Odsek 2 § 9 novo reaguje na vývoj v zahraničných právnych poriadkoch. Spôsobilosť na uzavretie manželstva sa riadi právnym poriadkom štátu, ktorého je snúbenec príslušníkom (§ 19 ZMPS –hraničný ukazovateľ *lex patriae* snúbenca). Podľa doterajšej právnej úpravy, ak by slovenský občan uzavrel registrované partnerstvo v Holandsku (aj heterosexuálne), podľa holandského práva by sa síce jednalo o prekážku uzavretia manželstva, v SR by však mohol uzavrieť nové manželstvo, pretože z hľadiska pôvodného znenia § 9 by nebola naplnená prekážka uzavretia manželstva.

V § 14 sú novo rozšírené dôvody neplatnosti o prípad vady právneho úkonu. Návrh zákona upresňuje v § 12 otázky spôsobilosti snúbencov na uzavretie manželstva vo vzťahu k ich psychickým vlastnostiam. V porovnaní s odsekom 3 riešia odseky 1 a 2 § 12 situácie, kedy už bolo vydané právoplatné rozhodnutie súdu o pozbavení alebo obmedzení spôsobilosti na právne úkony. Právne následky uzavretia manželstva osobou, ktorá trpí duševnou poruchou sú odstupňované podľa intenzity poruchy v odsekoch 4 a 5.

K § 14

Navrhované ustanovenie § 14 rozširuje dôvody neplatnosti manželstva. V odbornej literatúre bola dlhodobo diskutovaná otázka, do akej miery je možné aplikovať ustanovenia občianskeho zákonníka o právnych úkonoch prostredníctvom § 104 zákona č. 94/1963 Zb. o rodine na prípady manželstva uzavretého v dôsledku bezprávnej vyhrážky, alebo omylu týkajúceho sa totožnosti jedného zo snúbencov, alebo povahy právneho úkonu uzavretia manželstva.

Bezprávna vyhrážka (*vis compulsiva*), omyl týkajúci sa totožnosti jedného zo snúbencov (*error in personam*), omyl týkajúci sa povahy právneho úkonu (*error in negotio*) predstavujú nedostatok slobody vôle ako náležitosti vôle právneho úkonu.

V prípade bezprávnej vyhrážky snúbenec síce prejavuje svoju vôľu; tá je však deformovaná psychickým nátlakom. Napríklad hrozbou udania pre vymyslený trestný čin, alebo hrozbou oznámenia trestného činu, ktorý snúbenec síce skutočne spáchal, ale ktorý nebol doposiaľ odhalený.

Omyl týkajúci sa totožnosti jedného zo snúbencov sa môže vyskytnúť v súvislosti s uzatváraním manželstva s utečencami, ktorí majú napríklad falšované doklady totožnosti.

V prípade omylu týkajúceho sa povahy právneho úkonu sa snúbenec mylne domnieva, že vôľa smeruje k určitému úkonu (napríklad len k zasnúbeniu), kým v skutočnosti ide o právny úkon uzavretia manželstva. Význam môže nadobúdať pri obradoch rôznych cirkví a náboženských spoločností.

Uplatnenie návrhu na vyhlásenie manželstva za neplatné je viazané na subjektívne určený začiatok behu jednoročnej lehoty. Následkom uplynutia jednoročnej preklúzívnej doby a neuplatnenia uvedeného práva v tejto dobe je zánik subjektívneho práva a spoločne s ním i nároku.

K § 15 a § 16

Úprava konania o vyhlásení manželstva za neplatné a následky neplatného manželstva vychádzajú z doterajšej úpravy.

K § 17

Prípady tzv. zdanlivého manželstva (non matrimonium) platný zákon o rodine výslovne upravuje len v § 9 a § 13 ods. 2. Iné prípady boli riešené formou výkladu a často viedli k interpretačným nejasnostiam.

V ustanovení § 17 sú upravené *expresis verbis* prípady zdanlivého manželstva (napr. fyzické násilie - vis absoluta; uzavretie manželstva maloletým mladším ako 16 rokov, manželstvo by bolo uzavreté pred cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou, ktorá nie je registrovaná podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z. atď.).

Ak dôjde k naplneniu jednej z alternatívne uvedených skutočností, manželstvo nevyvoláva žiadne právne následky. O jeho neexistencii nemusí rozhodovať súd. Rozhodnutie súdu v prípade pochybností by malo len deklaratórny účinok.

K § 18 až § 21

V nadväznosti na vymedzenie účelu manželstva v § 1 ods. 2 ako aj na rekodifikačný zámer Občianskeho zákonníka je medzi doterajšie práva a povinnosti medzi manželmi v § 18 explicitne zahrnutá i povinnosť spoločne sa starať o deti. Pojem starostlivosť o deti je širší pojem, ktorý zahŕňa i rodičovskú výchovu a výživu dieťaťa.

Normy práva rodinného sa úzko prelínajú s normami morálnymi. Povinnosť rešpektovať svoju dôstojnosť má smerovať k naplneniu účelu manželstva (§ 1 ods. 2) a viesť manželov k rešpektovaniu svojej osobnosti, najmä svojich schopností, možností a k ich vyrovnanému spolužitiu.

Úprava povinnosti uspokojovať potreby rodiny je doplnená o kritérium majetkových pomerov.

Rozhodovanie o podstatných veciach týkajúcich sa rodiny a zastupovanie medzi manželmi je naďalej právne relevantné, preto je prebraté z doterajšej právnej úpravy.

Ustanovenie pôvodného § 20 odsek 2 sa stalo zastarané, preto bolo vypustené. Rozhodovanie súdom by prichádzalo do úvahy, ak by pri výkone

povolania a pracovného uplatnenia vznikali problémy, ktorých riešenie by mohlo zasahovať do sféry druhého manžela (napr. prijatie služobného bytu). Právny režim úpravy súhlasu manžela na použitie majetku v BSM pri začatí podnikania v § 148a Obč. zákonníka nie je možné stotožňovať so súhlasom s výkonom povolania podľa pôvodného ods. 2 § 20 zákona o rodine.

Otázky zániku manželstva smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho zostávajú upravené tak, ako doteraz.

K § 22

Napriek navrhovanej úprave v odseku 1 § 23 (rozvod ako individuálna záležitosť rozvádzajúcich sa manželov) sa nevypúšťa doterajší - stále však existujúci - postoj spoločnosti k manželstvu ako k spoločensky dôležitej inštitúcii, ktorej zaručuje ochranu Ústava SR ako základný zákon štátu v článku 41.

K § 23

V súvislosti so zmenou spoločenskej situácie a v súlade s legislatívnym zámerom Občianskeho zákonníka sa javí ako nevyhnutné podrobnejšie upraviť podmienky rozvodu manželstva. Pôvodné ustanovenie § 24 zdôrazňovalo záujem spoločnosti na zachovaní manželstva. Z celospoločenskej záležitosti sa rozvod manželov ako legitimná forma riešenia manželského konfliktu a jediný zákonný spôsob zrušenia manželstva za života oboch manželov, stáva individuálnou otázkou rozvádzajúcich sa manželov.

V § 23 ods. 1 sa vedľa toho, že manželstvo už nemôže plniť svoj účel a pri súčasnom zachovaní pôvodného § 23 (navrhovaný § 22) dopĺňa aj nemožnosť obnovenia manželského súžitia, teda taká intenzita rozvratu vzťahov, ktorá naznačuje, že medzi manželmi už s najväčšou pravdepodobnosťou nie je možné dosiahnuť zmierenie. Objektívny kvalifikovaný rozvrat vzťahov medzi manželmi je daný intenzitou rozvratu a dĺžkou jeho trvania; ktoré sú zahrnuté v požiadavke vážnosti a trvalosti rozvratu.

Rovnako ako podľa platného právneho stavu súd bude prihliadať na záujmy maloletých detí ako k jednej z hmotnoprávných podmienok rozvodu (napr. R IV/1966).

Zisťovanie príčin rozvratu bude dôležité najmä v súvislosti s úpravou tzv. tvrdostnej klauzule v navrhovanom § 24.

K § 24

V nadväznosti na legislatívny zámer rekodifikácie Občianskeho zákonníka sa upravuje tzv. tvrdostná klauzula, ktorej cieľom je chrániť manžela, ktorý s rozvodom nesúhlasí, ktorý sa podstatnou mierou nepodieľal na vzniku rozvratu vzťahov a zároveň sú kumulatívne splnené ďalšie zákonné predpoklady. Cieľom navrhovanej úpravy je v prvom rade finančné zabezpečenie brániaceho sa najčastejšie

ekonomicky slabšieho manžela, predovšetkým pri dlhoročných manželstvách. Závažná ujma bude zahŕňať napríklad situácie, kedy druhý manžel je invalidný, prípadne odkázaný na pomoc tretej osoby. V prípade ujmy spočívajúcej len v majetkovej oblasti nie je aplikácia tvrdostnej klauzule vylúčená. (V nemeckej judikatúre sa uvádza, že k uplatneniu tvrdostnej klauzule došlo v prípade, keď v dobe, kedy bol podaný návrh na rozvod, bola u druhého manžela zistená nevyliciteľná choroba a prognóza budúceho vývoja nebola ešte úplne jasná).

Uplatnenie tvrdostnej klauzule nie je absolútne. V odseku 2 sú uvedené dve podmienky, ktorých kumulatívne splnenie vylučuje zachovanie manželstva podľa odseku 1.

K § 25

Legislatívno-technická úprava pôvodného textu v § 26 súvisí so zmenou nevyhovujúcej terminológie a so zavedením nového pojmu rodičovská zodpovednosť, ktorý nahradil pôvodné rodičovské práva.

V rovine procesného práva je potrebné považovať schválenie dohody rodičov o úprave výkonu rodičovskej zodpovednosti súdom za podmienku na to, aby sa mohla stať exekučným titulom (§ 272 a násl. OSP). Z tohto dôvodu sa v odseku 2 hovorí o „nevykonateľnosti“.

Doterajšie kritéria pre rozhodovanie súdu o právach a povinnostiach rodičov k dieťaťu sa stali zastaranými. Navrhované znenie zdôrazňuje záujem dieťaťa ako dlhodobu všeobecne prijímané kritérium vyplývajúce z celkového kontextu právnej úpravy vzťahov medzi rodičmi a deťmi ako i z Dohovoru o právach dieťaťa. Navrhované ustanovenie odseku 3 formou príkladného výpočtu rozvíja kritérium záujmu dieťaťa.

Ustanovenie odseku 4 novo zakotvuje explicitne právo dieťaťa na starostlivosť obidvoch rodičov a právo toho rodiča, ktorému nebude dieťa zverené do výchovy na pravidelné informovanie o dieťati. Právo dieťaťa na starostlivosť obidvoch rodičov má svoj základ v článku 18 Dohovoru o právach dieťaťa. Pravidelné informácie o dieťati by mali zahŕňať predovšetkým údaje o jeho školských výsledkoch, záujmových aktivitách, zdravotnom stave. Na zabezpečenie realizácie práva na pravidelné informovanie o dieťati sa súčasne priznáva oprávnenému rodičovi právo domáhať sa svojho zákonného práva na súde.

K § 26

Odseky 1, 2 a 4 obsahovo preberajú pôvodné odseky 2, 3 a 1 § 27. V odseku 1 sa vedľa záujmu na výchove dieťaťa dopĺňa ďalšia požiadavka, „že to vyžadujú pomery v rodine“. Rozsah úpravy styku závisí aj od veku dieťaťa, jeho mimoškolských aktivít, od doterajšieho vzťahu dieťaťa k druhému rodičovi. Návrh zákona rovnako ako doteraz vychádza z toho, že na otázke úpravy styku s dieťaťom ako špeciálnej zložky rodičovskej zodpovednosti - sa rodičia dohodnú a rozhodovanie súdu o nej v prípade, kedy rodičia spolu nežijú, by bolo nevhodným vmiešavaním štátnej moci do rodinných vzťahov. Rodič má síce právo stykať sa so svojim dieťaťom, nie je to však jeho povinnosť.

V odseku 2 je v porovnaní s pôvodnou úpravou rozšírený predpoklad, na základe ktorého je možné, aby súd vyslovil obmedzenie alebo zákaz styku rodiča s dieťaťom. Na rozdiel od doterajšieho kritéria „záujmu zdravia dieťaťa“ novo

formulovaný všeobecnejší predpoklad „záujmu dieťaťa“ bude pokrývať aj prípady, kedy rodič napr. ohrozuje mravnosť dieťaťa, spôsobom svojho života nie je vhodným životným príkladom pre dieťa a pod.

Z praxe súdov vyplýva, že v niektorých prípadoch rodič, ktorému bolo dieťa zverené do výchovy, neumožňuje druhému oprávnenému rodičovi styk s dieťaťom resp. znemožňuje druhému rodičovi stretávanie s dieťaťom. Novou úpravou v odseku 3 sa umožňuje súdom zmeniť rozhodnutie o výchovnom prostredí, pričom je potrebné pri rozhodovaní prihliadnuť aj ku kritériám uvedeným v ustanovení § 25 ods.3 a 4, keďže sa jedná o špeciálnu úpravu vo vzťahu k predchádzajúcemu paragrafu.

Návrh zákona na rozdiel od platnej právnej úpravy zakotvuje možnosť úpravy styku dieťaťa s osobami blízkymi. V ČR po veľkej novele zákona o rodine (zákon č. 91/1998 Sb.), ktorá priniesla výslovnú úpravu styku len s prarodičmi a súrodencami, vznikli diskusie a nejasnosti o tom, či je možné analógiou rozšíriť túto úpravu aj na ďalšie osoby. Cieľom navrhovanej úpravy je vyhnúť sa podobným výkladovým problémom. Podľa platnej právnej úpravy prarodičia (podľa dikcie § 116 OZ ako príbuzenstvo v priamom rade – pomer predkov a potomkov v nadväznosti na § 117), plnoletí súrodenci, teta, strýc prípadne ďalšie osoby v zmysle § 116 Občianskeho zákonníka nemajú žiadny právny nárok na úpravu takýchto vzťahov. Súd musí skúmať, či takáto úprava styku bude v záujme dieťaťa a či si to budú vyžadovať pomery v rodine. Teda či by nedošlo k citovému strádaniu, či by rozvoj dieťaťa bol úplný, najmä po stránke citovej, rozumovej a mravnej, pokiaľ by dieťaťu nebolo umožnené stretávať sa s týmito osobami.

K § 27

Princíp možnosti súdu zmeniť i bez návrhu rozhodnutia alebo dohody rodičov o výkone ich rodičovskej zodpovednosti pri podstatnej zmene pomerov zostáva v porovnaní s pôvodným § 28 zákona č. 94/1963 Zb. zachovaný.

K § 28

Osobné právo rozvedeného manžela týkajúce sa zmeny priezviska po rozvode manželstva vychádza z doterajšej v praxi osvedčenej koncepcie právnej úpravy. V preklúzivnej lehote jedného mesiaca odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o rozvode môže rozvedený manžel oznámiť matričnému úradu (jednostranným právnym úkonom), že prijíma opäť svoje pôvodné priezvisko, alebo že nebude používať spoločné priezvisko popri pôvodnom priezvisku.

K § 29

V súvislosti s novým pomenovaním celého komplexu vzťahov rodičov k deťom sa upravuje nadpis prvej hlavy. V rámci prvej hlavy sa systematicky upravujú jednotlivé zložky rodičovskej zodpovednosti, otázky súvisiace s jej výkonom, výchovné opatrenia a zásahy do rodičovskej zodpovednosti.

V odbornej literatúre bola dlhodobo diskutovaná otázka, ktoré práva a povinnosti tvoria obsah inštitútu rodičovských práv a ktoré existujú mimo tento rámec. Nová úprava v nadväznosti na Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka príkladmo

vymedzuje *expressis verbis* súhrn práv a povinností, ktoré tvoria obsah inštitútu rodičovskej zodpovednosti. Pri diskusiách ako pomenovať celý komplex vzťahov rodičov k deťom bol novo zvolený termín rodičovská zodpovednosť. Nový pojem odráža primeraným spôsobom uvedené vzťahy. Pôvodný pojem rodičovské práva pokrýval bez ďalšieho upresnenia i rodičovské povinnosti. Zakotvenie pojmu zodpovednosť je v súlade s terminológiou viacerých európskych právnych poriadkov. Pojem zodpovednosť je použitý aj v článku 5 Dohovoru o právach dieťaťa. Rovnako medzinárodné dohovory napr. Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu detí, ktorý bol prijatý Haagskou Konferenciou medzinárodného práva súkromného a ktorý SR ratifikovala (oznámenie č. 344/2002 Z. z.) hovorí v doslovnom preklade o rodičovskej zodpovednosti (parental responsibility) (obdobne nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a vykonávaní rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovskej zodpovednosti, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000).

Rodičovskú zodpovednosť majú rodičia len vo vzťahu k maloletému dieťaťu. V odseku 1 je vymedzený príkladmo jej obsah. Písmená b) a c) odseku 1 prevzali doterajšie ustanovenie § 36. Písmeno a) v odseku 1 namiesto výchovy, o ktorej hovoril pôvodne § 33, používa pojem starostlivosť o osobu maloletého dieťa. Predpokladom starostlivosti o osobu maloletého je najmä právo mať dieťa u seba a právo vyžadovať jeho vydanie od každého, kto ho neoprávnene zadržuje. Pojem starostlivosť o maloleté dieťa je širší ako len osobná starostlivosť, znamená rozhodovanie o dieťati v rámci, v ktorom dieťa nemôže samo o sebe rozhodovať. (K pojmu výchova porov. Arnoldová, M.: Pojem výchova v rodinnom práve. Justičná revue 1990, č. 1).

Odsek 2 obsahovo preberá pôvodnú úpravu v ustanovení § 34 ods.1. Spôsob výkonu rodičovskej zodpovednosti zdôrazňuje záujem dieťaťa ako dlhodobu všeobecne prijímané kritérium vyplývajúce z celkového kontextu právnej úpravy vzťahov medzi rodičmi a deťmi ako i z Dohovoru o právach dieťaťa.

V odseku 3 boli oproti doterajšej úprave doplnené výslovne okrem prípadu nedostatku spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu ďalšie dôvody, pre ktoré rodičovská zodpovednosť nenáleží rodičovi dieťaťa. Navrhované ustanovenie zdôrazňuje *expressis verbis* doteraz všeobecne prijatý záver, ku ktorému už v minulosti dospela odborná literatúra i súdna prax.

K § 30

Nové ustanovenie zakotvuje možnosť súdu priznať rodičovskú zodpovednosť i maloletému rodičovi dieťaťa staršiemu ako 16 rokov v určitom konkrétne vymedzenom rozsahu; vo vzťahu k starostlivosti o dieťa. Schopnosť maloletého rodiča staršieho ako 16 rokov starať sa o dieťa posúdi súd; nejedná sa teda o automatické priznanie tohto práva priamo zo zákona. Návrh zákona vyplňa existujúcu právnu medzeru v platnej právnej úprave, ktorá nepriznáva žiadnu zo zložiek rodičovských práv maloletému rodičovi ku svojmu dieťaťu. Na druhej strane mu však platná právna úprava ukladá povinnosti, najmä v oblasti vyživovacej. Podľa doterajšej úpravy sa maloletá slobodná matka môže dostať do právne zložito

riešiteľnej situácie, pretože jej nie je možné zveriť dieťa do výchovy. Ak by s otcom dieťaťa uzavrela manželstvo (§ 13 ZR) nadobudla by plnoletosť a rodičovská zodpovednosť by jej patrila zo zákona (§ 8 Občianskeho zákonníka). Dochádza tak bezdôvodne k určitému rozdielnemu postaveniu rodičov na základe toho, či uzavreli (resp. neuzavreli) manželstvo.

Výrok rozsudku o priznaní rodičovskej zodpovednosti podľa § 30 ods. 1 bude určujúcim výrokom, napr.:

„Súd priznáva maloletej matke (otcovi).....,nar.....rodičovskú zodpovednosť vo vzťahu k starostlivosti o maloletého.....,nar.....“

„Maloletá matka.....,nar.....má rodičovskú zodpovednosť vo vzťahu k starostlivosti o maloletého.....,nar.....“

Konanie o priznanie rodičovskej zodpovednosti podľa odseku 4 je konaním vo veciach starostlivosti súdu o maloletých podľa § 176 a násl. OSP. Súd môže začať konanie aj bez návrhu (§ 81 ods. 1 OSP). Pri posúdení procesnej subjektivity a procesnej spôsobilosti maloletého rodiča k podaniu návrhu, ako aj k ďalším procesným úkonom je potrebné vychádzať z § 19 a § 20 OSP. V rámci jedného konania súd môže maloletému rodičovi priznať rodičovskú zodpovednosť podľa odseku 4 a zároveň rozhodnúť o zverení dieťaťa do jeho výchovy podľa § 37 (pôvodný § 50). Ak by sa dieťa narodilo maloletej slobodnej matke a nebolo určené otcovstvo, alebo obaja rodičia by boli maloletí, bolo by potrebné riešiť zároveň otázku poručníctva pre nedostatok spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu.

V odseku 2 sa výslovne umožňuje súdom v rozhodnutí o priznaní čiastočnej rodičovskej zodpovednosti maloletému rodičovi podľa odseku 1 určiť zároveň opatrovníka na spravovanie majetku dieťaťa. Zároveň sa zavádza legislatívna skratka majetkový opatrovník.

K § 31

Navrhované znenie odsekov 1 až 3 obsahovo preberá pôvodné ustanovenie doterajšieho § 32 a § 33 ods. 2 týkajúce sa postavenia rodičov a postavenia manžela rodiča dieťaťa. Pre úplnosť je potrebné zdôrazniť, že odsek 1 nie je len proklamatívnym ustanovením morálneho charakteru. Osobný život rodiča, ktorý nie je v súlade so všeobecne uznávanými morálnymi normami sa môže prejaviť napr. pri rozhodovaní o zverení dieťaťa do výchovy jedného z rodičov (§ 25), pri rozhodovaní súdu o zákaze styku dieťaťa s rodičom (§ 26), pri úprave výkonu rodičovskej zodpovednosti, ak rodičia spolu nežijú (§ 37), ako aj pri rozhodovaní o vyživovacej povinnosti detí voči rodičom (§ 67, 68).

Odsek 2 je širším základom pre interpretáciu § 18 - rozšírenie výpočtu povinností medzi manželmi o povinnosť manželov starať sa spoločne o deti - teda aj o deti „nevlastné“. Keďže medzi subjektívnymi právami a povinnosťami existuje vzájomná jednota, je potrebné pod pojmom „podieľať sa“ rozumieť právo, ktorému súčasne korešponduje povinnosť.

Ustanovenie odseku 3 bližšie rozvíja spôsob výkonu rodičovskej zodpovednosti (§ 29 ods.2) a svoj základ čerpá v Dohovore o právach dieťaťa, najmä v článkoch 16 a 19. Právo rodičov použiť primerané výchovné prostriedky je

obmedzené povinnosťou neohroziť zdravie, dôstojnosť, psychický a fyzický vývoj dieťaťa.

K § 32

Doterajšia úprava v zákone o rodine neobsahuje samostatné ustanovenie o spôsobilosti maloletých na niektoré právne úkony v oblasti rodinného práva; výnimku predstavuje § 13 – uzavretie manželstva maloletým starším ako 16 rokov. Preto odsek 1 zakotvuje *expressis verbis* súčasnú koncepciu spôsobilosti maloletých na právne úkony spočívajúcu v tom, že maloletý na právny úkon spôsobilosť buď má a potom koná sám a svojim menom (R 13/1981), alebo s ohľadom na svoju rozumovú a vôľovú vyspelosť túto spôsobilosť nemá a právne úkony robí za neho zákonný zástupca. Navrhované ustanovenie sa vzťahuje len na maloleté deti. Práva a zároveň povinnosti vyplývajúce z odseku 1 majú len tí rodičia, ktorým patrí rodičovská zodpovednosť v plnom rozsahu.

Formulačne upravený odsek 2 zodpovedá koncepcii pôvodnej úpravy kolízneho opatrovníka v ustanoveniach odsekov 2 a 3 § 37, súčasne sa zavádza legislatívna skratka.

Za vážne dôvody v odseku 3 je možné považovať situácie, kedy jediný žijúci rodič, najčastejšie matka je chorá a následne hospitalizovaná do nemocnice; obidvaja rodičia sú notorickí alkoholici, ktorí nemajú záujem o liečbu a preto nie je možné predpokladať ich možnú resocializáciu a zastúpenie maloletého dieťaťa sa v danom okamihu neodkladne vyžaduje.

Kolízny opatrovník je „procesným opatrovníkom ad hoc“, ktorý je nutné odlišovať od hmotnoprávneho opatrovníka (v § 61). V odseku 4 sa z dôvodu tejto diferenciácie odkazuje len na primerané použitie ustanovení § 61 a 62 a následne sa do výpočtu v odseku 1 § 61 už kolízny opatrovník neuvádza.

K § 33

V nadväznosti na Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka a na zmeny v ekonomickom systéme spoločnosti sa javí ako nevyhnutná špecifická právna regulácia správy majetku dieťaťa, ktorá by vyplnila existujúcu právnu medzeru. Doterajšia úprava obsahuje len povinnosť rodičov spravovať veci dieťaťa (§ 36). Nehovorí ale o žiadnych pravidlách pre takúto správu na rozdiel od zákona č. 265/1949 Sb. o rodinnom práve, ktorý riešil aj otázky správy majetku dieťaťa (§ 58 až 60). Navrhované ustanovenie je tak určitou reminiscenciou na ustanovenia zákona o rodinnom práve. Právna teória i súdna prax sa doteraz opierala len o ustanovenie § 28 Občianskeho zákonníka (R 27/1975). Ustanovenie § 28 Občianskeho zákonníka o súhlase súdu na nakladanie s majetkom dieťaťa v podstatných veciach nie je dostatočnou zárukou na udržanie majetkových podstát do plnoletosti dieťaťa. Dieťa môže v súčasnej dobe nadobúdať majetok na základe rôznych právnych titulov; dedením, prechodom reštitučných nárokov, zo športovej činnosti, z autorských práv a podobne.

Povinnosť rodičov spravovať majetok dieťaťa s náležitou starostlivosťou implikuje povinnosť zachovať majetkové hodnoty a vylúčiť riziká, prípadne ujmu na majetkových záujmoch dieťaťa. Inými osobami vykonávajúcimi náhradnú starostlivosť je potrebné rozumieť napr. osobu, ktorej bolo dieťa zverené do výchovy podľa § 46 a zároveň jej súd uložil povinnosť spravovať majetok maloletého dieťaťa v bežných veciach, alebo pestúna, ktorý je povinný priamo zo zákona spravovať majetok dieťaťa v bežných veciach. V štvrtej hlave druhej časti je obsiahnutá osobitná úprava spravovania majetku dieťaťa poručníkom.

Cieľom správy majetku dieťaťa je nielen zachovanie už získaných hodnôt do plnoletosti dieťaťa, ale aj rozmnožovanie majetku. Výnosy z majetku dieťaťa (napr. nájomné) môžu rodičia použiť v prvom rade na výživu dieťaťa. Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom zostáva však naďalej zachovaná bez ohľadu na to, či ich deti majú nejaký vlastný majetok. Použitie výnosu na uspokojovanie potrieb rodiny je limitované kritériom primeranosti a to s ohľadom na celkovú ekonomickú a sociálnu situáciu rodiny.

Navrhované ustanovenie vychádza zo zásady, že na základný majetok dieťaťa nie je možné siahnuť. Výnimočné prelomenie uvedenej zásady obsahuje odsek 3. V praxi pôjde o prípady, kedy sa rodičia stanú invalidnými, stratia zamestnanie a podobne.

Dosiahnutím plnoletosti zaniká zo zákona povinnosť rodičov spravovať majetok dieťaťa. V záujme právnej istoty sa v odseku 4 navrhuje na splnenie uvedenej povinnosti mesačná lehota.

Právo dieťaťa požiadať o vyúčtovanie zo správy jeho majetku je obmedzené jednoročnou preklúziívnou dobou. Takto koncipovanú jednoročnú prekluzívnu dobu zakotvoval už zákon o rodinnom práve (§ 59), ktorý obdobne rozlišoval medzi výnosmi a kmeňovým majetkom dieťaťa. Nároky dieťaťa z titulu bezdôvodného obohatenia a zo zodpovednosti za škodu zostávajú zachované aj v prípade, že dieťa nepožiadalo o vyúčtovanie. Pre úplnosť treba dodať, že otázku začatia a ďalšieho plynutia premlčacej doby ak, ide o práva medzi zákonnými zástupcami a maloletými deťmi rieši Občiansky zákonník osobitne v § 114. Premlčanie (§ 106; § 107 OZ) sa v tomto prípade vôbec nezačína a tento stav trvá až do skončenia zákonného zastúpenia (u maloletého teda dosiahnutím plnoletosti).

K § 34

V rámci tohto paragrafu sa zakotvuje úprava dôvodov na ustanovenie majetkového opatrovníka, jeho práva a povinnosti, zodpovednosť. Majetkového opatrovníka súd ustanoví aj na podnet iných osôb ako rodičov. Konanie o ustanovení majetkového opatrovníka je konaním vo veci starostlivosti súdu o maloletých podľa § 176 OSP, ktoré je možné začať i bez návrhu. Odôvodnené prípady, kedy by majetkové záujmy dieťaťa mohli byť ohrozené budú spočívať najmä v dôvodoch nezavineného charakteru, pre ktoré rodičia nie sú schopní spravovať majetok dieťaťa a sami nevyužili možnosť poveriť touto správou kvalifikovaného odborníka s príslušnými odbornými znalosťami. Napríklad choroba; nedostatok znalostí (rozvedený rodič – podnikateľ zomrie a maloleté dieťa ako univerzálny dedič

zdedí obchodný podiel v spoločnosti; dieťa zdedí autorské práva; dieťa má samo príjmy z autorských honorárov a podobne). Okrem týchto dôvodov sa môžu na strane rodičov vyskytnúť i situácie, kedy porušujú svoje povinnosti pri správe majetku dieťaťa, používajú ho predovšetkým pre svoju potrebu, s majetkom dieťaťa podnikajú a berú pri tom na seba neprimerané riziká.

Požiadavky kladené na osobu opatrovníka sú vymedzené v odseku 2. Návrh zákona zakotvuje preferenciu fyzickej osoby ako majetkového opatrovníka. Pokiaľ pôjde o správu majetku vo väčšom rozsahu, mal by opatrovník disponovať odbornými znalosťami v tejto oblasti (napr. daňový poradca, advokát). Až v prípade, že nebolo možné ustanoviť za opatrovníka fyzickú osobu, nastupuje možnosť súdu ustanoviť orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej prevencie (zavádza sa legislatívna skratka) alebo inú právnickú osobu.

Odsek 4 upravuje obligatórne zložky uznesenia o ustanovení majetkového opatrovníka a to intervaly, v ktorých je povinný predkladať súdu správy o nakladaní s majetkom dieťaťa a vymedzenie rozsahu majetku, ktorý bude opatrovník spravovať a spôsob nakladania s jeho jednotlivými časťami. Súd môže v rozhodnutí napríklad zakázať opatrovníkovi scudziť, prípadne založiť určitú nehnuteľnosť; môže mu uložiť povinnosť prenajať nehnuteľnosť na určitú dobu a podobne.

Navrhovaná koncepcia sledovania činnosti opatrovníka súdom presahuje svojim rozsahom všeobecne platné ustanovenie § 28 Občianskeho zákonníka.

Odsek 5 ustanovuje povinnosti majetkového opatrovníka. V prípade ich porušenia sa uplatní všeobecná zodpovednosť majetkového opatrovníka za škodu, ktorá by vznikla porušením zákonných povinností. Týmto ustanovením nie je vylúčená ani prípadná zodpovednosť za bezdôvodné obohatenie, či trestnoprávna zodpovednosť. V nadväznosti na úpravu v § 27 Občianskeho zákonníka je možné vyvodiť záver, že vo všetkých veciach, v ktorých nemá (resp. nemôže) dieťa zastupovať rodič, súd ustanoví dieťaťu opatrovníka pre určitý účel, v určitom rozsahu alebo ad hoc – v tomto prípade na účely ochrany majetku dieťaťa. V danej situácii bude mať dieťa v rozsahu a určenom súdom dvoch zákonných zástupcov; pri konkrétnych úkonoch jeden vylučuje druhého. Majetkový opatrovník bude teda zákonným zástupcom dieťaťa vo veciach ochrany jeho majetku. Preto je možné v tomto prípade aplikovať § 114 OZ týkajúci sa premlčania aj na právo na náhradu škody.

Okrem pravidelných správ o nakladaní s majetkom dieťaťa podľa odseku 4, je majetkový opatrovník povinný predložiť do dvoch mesiacov po skončení svojej funkcie záverečný účet. Táto povinnosť je absolútna a nepripúšťa možnosť oslobodenia.

Správa majetku dieťaťa, najmä majetku väčšieho rozsahu, bude vyžadovať odborné znalosti a určitú námahu. Opatrovníkovi počas výkonu správy vzniknú zrejme aj určité výdavky. Na túto skutočnosť reaguje odsek 7, ktorý priznáva majetkovému opatrovníkovi právo na náhradu nutných výdavkov spojených so správou majetku a na primeranú odmenu z výnosu majetku dieťaťa.

K § 35

Navrhuje sa explicitná úprava zákonných dôvodov zániku majetkového opatrovníctva (podobne ako u poručníctva).

V prípade zániku je potrebné rozlišovať medzi situáciami, kedy zaniká len funkcia konkrétneho majetkového opatrovníka, pričom zákonné dôvody na jeho ustanovenie naďalej pretrvávajú a súd bude rozhodovať o ustanovení nového opatrovníka - relatívny zánik (ods. 4) a situáciami, kedy majetkové opatrovníctvo zaniká absolútne, pretože odpadli všetky zákonné dôvody.

V odsekoch 2 a 3 sa upravuje zbavenie funkcie majetkového opatrovníka na jeho návrh. Od uvedeného spôsobu zániku je potrebné odlíšiť odvolanie z jeho funkcie, ktoré má sankčný charakter.

K § 36

Ide o ustanovenie, ktoré obsahovo preberá pôvodné ustanovenie § 49. Pôvodné znenie však neobsahovalo žiadnu zmienku o tom, čo je potrebné rozumieť pod „podstatnou vecou.“ Nové znenie tohto ustanovenia vyjadruje explicitne formou demonštratívneho výpočtu skutočnosti, ku ktorým už v minulosti dospela právna teória i aplikačná prax (napr. R 17/68; Pls. 4/64). Pre úplnosť treba uviesť, že vo veciach vystahovania maloletého dieťaťa do cudziny je potrebné, aby súd skúmal, či nie sú v danom prípade splnené podmienky pre aplikáciu Dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (oznámenie č. 119/2001 Z.z.).

Problematicku udelenia súhlasu na poskytovanie zdravotnej starostlivosti za maloletého pacienta upravuje zákon č. 277/1994 Z.z. o zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

K § 37

Odsek 1 reaguje na skutočnosť, že aj keď rodičia dieťaťa spolu nežijú, sú schopní dohodnúť sa na výkone práv a povinností vyplývajúcich z rodičovskej zodpovednosti. Kedykoľvek, teda aj pred rozhodnutím súdu, aj v priebehu samotného konania, môžu rodičia uzavrieť takúto dohodu, ktorá podlieha schváleniu súdom.

Na rozhodovanie súdu sa vzťahujú primerane ustanovenia o úprave výkonu rodičovskej zodpovednosti a úprave styku v prípade rozvodu manželstva rodičov maloletého dieťaťa.

Na úpravu vyživovacej povinnosti sa vzťahuje ustanovenie § 66.

K § 38

Ustanovenia týkajúce sa výchovných opatrení - faktických zásahov do rodičovskej zodpovednosti - sú systematicky zahrnuté do prvej hlavy pred zásahy do rodičovskej zodpovednosti rozhodnutím súdu. Situácie, kedy prichádzajú do úvahy sú signálom, že vo vzťahoch medzi rodičmi a deťmi existujú poruchy, ktoré pokiaľ budú včas odstránené, nevyžadujú zásadnejší zásah do rodičovskej zodpovednosti podľa § 39.

Podrobnejšie ustanovenia týkajúce sa sociálnoprávnej ochrany boli v porovnaní s platnou právnou úpravou vypustené, pretože táto oblasť bude

upravená samostatným zákonom. Základným pilierom preventívneho významu v zákone o rodine budú ustanovenia odsekov 1 a 2.

Vzhľadom na zmenu spoločenských pomerov je platná právna úprava výchovných opatrení nedostatočná a pokiaľ, ide o obmedzenia, najmä vo väčších mestách aj neefektívna. Ustanovenie § 38 zakotvuje úpravu nových druhov výchovných opatrení, spôsob ich ukladania a následnú kontrolu ich efektívnosti. V odseku 3 sú uvedené opatrenia nižšej intenzity, o ktorých súd rozhodne vtedy, ak dospeje k záveru, že v danom prípade je opatrenie miernejšieho charakteru postačujúce. Pri intenzívnejších poruchách súd rozhodne z hľadiska efektívnosti o prísnejších opatreniach podľa odseku 4. Podrobnejšiu špecifikáciu jednotlivých druhov opatrení bude obsahovať zákon o sociálnoprávnej ochrane detí.

K § 39

V súvislosti s novým pomenovaním prvej hlavy sa javí z legislatívnotechnického hľadiska vhodnejšie systematicky zaradiť do tejto hlavy aj zásahy do rodičovskej zodpovednosti rozhodnutím súdu pôvodne upravené v hlave druhej (Účasť spoločnosti pri výkone práv a povinností rodičov).

V snahe diferencovať medzi dôvodmi, pre ktoré rodičia neplnia svoje práva a povinnosti vyplývajúce z rodičovskej zodpovednosti resp. ich porušujú a, ktoré nemožno považovať za zavinené porušenie povinností zo strany rodiča sa odsek 1 vracia k inštitútu pozastavenia výkonu rodičovskej zodpovednosti. Inštitút spočívania výkonu rodičovských práv u nás existoval do roku 1964 v zákone č. 265/1949 Sb. o rodinnom práve. Tzv. sistácia rodičovskej zodpovednosti znamená, že rodič je aj naďalej nositeľom rodičovskej zodpovednosti, nemôže ju však z dôvodov ako napríklad choroba, alebo dlhodobý pobyt v zahraničí vykonávať. Platná právna úprava nerobí žiadne rozdiely medzi zásahom takéhoto druhu a zásahom, ktorý má byť sankciou pre rodiča, ktorý z vlastného zavinenia riadne neplní svoje povinnosti alebo porušuje svoje práva voči dieťaťu; v oboch prípadoch hovorí o obmedzení rodičovských práv.

Ako reakcia na zavedenie nového pojmu rodičovská zodpovednosť, ktorý nahradil pôvodné rodičovské práva, dochádza v § 39 k čiastočnej zmene formulácie oproti doterajšiemu zneniu (§ 44 ods. 2 a 3). Návrh zákona podrobnejšie rozvíja dôvody obmedzenia rodičovskej zodpovednosti a pozbavenia rodičovskej zodpovednosti. V odseku 3 sa upravuje terminológia v súlade s jednotlivými zložkami syndrómu CAN. Novo sa výslovne zakotvila povinnosť súdu vymedziť konkrétne rozsah práv a povinností, na ktoré sa obmedzenie vzťahuje, čím sa priamo v zákone zdôrazňuje súdnou praxou i judikatúrou všeobecne prijatá požiadavka.

K § 40

Ustanovenie § 40 systematicky nadväzuje na predchádzajúce ustanovenie. Ak došlo k zásahu do rodičovskej zodpovednosti len u jedného z rodičov, koncentruje sa rodičovská zodpovednosť v plnom rozsahu u druhého rodiča. V ostatných prípadoch pri pozastavení výkonu rodičovskej zodpovednosti alebo pri jej pozbavení súd ustanoví dieťaťu v rámci jedného rozhodnutia poručníka. Tento princíp platí aj pre prípady obmedzenia rodičovskej zodpovednosti. Pokiaľ bolo obmedzenie rodičovskej zodpovednosti vyslovené u obidvoch rodičov alebo u jediného žijúceho rodiča, ustanoví

súd dieťaťu opatrovníka len na výkon tej zložky rodičovskej zodpovednosti, v ktorej bol jediný žijúci rodič (resp. obaja rodičia) obmedzený. Pôjde o hmotnoprávneho opatrovníka podľa § 61. V prípade obmedzenia rodiča pri spravovaní majetku dieťaťa, nastupuje osobitný majetkový opatrovník.

Úprava v odseku 4 vyslovuje expressis verbis zásadu, ku ktorej už v minulosti dospela právna teória a súdna prax.

K § 41 až § 44

V druhej hlave s nadpisom Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine sú upravené otázky ležiace mimo rámec rodičovskej zodpovednosti.

V § 41 až 43 je prebratá doterajšia koncepcia určovania mena a priezviska dieťaťa. Právo na určenie mena a priezviska priznáva dieťaťu aj Dohovor o právach dieťaťa v článku 7.

V rámci § 44 sú upravené práva a povinnosti dieťaťa. Návrh zákona reaguje špecificky na článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa ako aj na Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka. Dieťa nie je len pasívnym objektom výchovy. V procesnej rovine upravil zisťovanie názoru maloletého dieťaťa, ktoré je účastníkom konania zákon č. 353/2003 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov v ustanovení (§ 100 ods. 3 OSP). S cieľom zabrániť ovplyvneniu dieťaťa najmä jeho rodičom, môže súd zistiť názor maloletého aj bez prítomnosti rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu maloletého dieťaťa.

Návrh rozlišuje dva aspekty, tak ako sú upravené v článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa. Prvý aspekt vyjadruje právo dieťaťa voči jeho rodičom. Druhý aspekt postihuje právo dieťaťa byť vypočuté v každom konaní, ktoré sa ho dotýka.

Ustanovenie prvej vety odseku 2 je redukovaným oživením ustanovenia § 144 Všeobecného občianskeho zákonníka, podľa ktorého mali deti voči svojim rodičom povinnosť úcty a poslušnosti. Táto úprava je úzko spojená s ustanovením navrhovaného § 31 odsek 1 (dnešný § 32 ods. 2); nie je len proklamatívnym vyjadrením, či morálnym príkazom. Porušenie uvedenej právnej povinnosti sa môže v praxi prejavovať pri určovaní výšky výživného (najmä u detí vyššieho veku) s ohľadom na rozpor s dobrými mravmi. Výnimkou z takto formulovanej zásady budú prípady rodičov, ktorí sa správajú neakceptovateľným spôsobom, v rozpore s mravnými a etickými postulátmi, najmä alkoholicy, narkomani, kriminálni recidivisti. Z tohto dôvodu sa v návrhu hovorí o primeranej úcte.

Povinnosť dieťaťa pomáhať rodičom tzv. koadjutórium vychádza z doterajšieho § 35. Táto povinnosť sa netýka len maloletých detí, preto nebola systematicky zaradená do prvej hlavy, keďže rodičovská zodpovednosť sa vzťahuje na maloleté deti.

K § 45

S cieľom odstrániť doterajšiu roztrieštenosť právnej úpravy náhradnej starostlivosti boli do samostatných ustanovení tretej hlavy zahrnuté všetky formy náhradnej starostlivosti, teda aj pestúnska starostlivosť.

Formulačné vymedzenie náhradnej starostlivosti je dôsledkom odstránenia doterajšej roztrieštenosti právnej úpravy a začlenenia i pestúnskej starostlivosti do nového zákona o rodine. V dikcii odseku 1 § 45 je zdôraznená dočasnosť všetkých

spôsobov upravených v tretej hlave. Zo systematického zaradenia jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti je potrebné vyvodiť ich prioritu.

K § 46 až § 48

Pre zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča je zavedená legislatívna skratka náhradná osobná starostlivosť.

Novo sa explicitne v návrhu zákona zakotvuje obdobne ako u pestúna rozloženie jednotlivých častí rodičovskej zodpovednosti a ich výkon medzi rodiča a osobu, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti.

Odsek 7 § 46 vyslovuje *expressis verbis* zásadu, ku ktorej už v minulosti dospela právna teória a súdna prax.

Súd by mal pri rozhodovaní o tom, komu zverí dieťa do výchovy dať prednosť predovšetkým príbuznému, ku ktorému má dieťa citový vzťah (napr. prarodičia, starší plnoletý súrodenec, teta) alebo osobe blízkej.

V porovnaní s poručníctvom je cieľom a obsahom inštitútu zverenia dieťaťa do výchovy inej fyzickej osoby než rodiča osobná starostlivosť tejto osoby o maloleté dieťa. Účelom poručníctva nie je výkon osobnej starostlivosti o dieťa, aj keď nie je vylúčená. Ak by bol zákonný dôvod na ustanovenie poručníka (§ 57), bolo by možné súčasne zveriť dieťa do osobnej starostlivosti inej osoby než rodiča v prípade, ak by ustanovený poručník nebol zároveň povinný osobne sa o dieťa starať.

V § 48 sú upravené zákonné dôvody zániku náhradnej osobnej starostlivosti. V prípade, že sa manželia, ktorým bolo dieťa zverené do spoločnej náhradnej osobnej starostlivosti, rozvedú a jeden z nich má naďalej záujem zabezpečiť osobnú starostlivosť dieťaťa, súd môže ponechať dieťa v jeho osobnej starostlivosti, ak zistí, že rodičia naďalej nezabezpečujú jeho osobnú starostlivosť.

K § 49

S cieľom odstrániť roztrieštenosť platného právneho stavu a v nadväznosti na Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka, bola do návrhu zákona včlenená úprava pestúnskej starostlivosti. Napriek tomu, že pestúnska starostlivosť vykazuje i verejnoprávne rysy, svojim charakterom je zväčša súkromnoprávnou inštitúciou. Preto dochádza k jej zaradeniu do prevažne súkromnoprávného predpisu.

V porovnaní s platným právnym stavom v zákone č. 265/1998 Z. z. o pestúnskej starostlivosti a o príspevkoch pestúnskej starostlivosti (ďalej len „zákon o pestúnskej starostlivosti“) zostáva právna úprava vo všeobecnosti zachovaná.

V odseku 1 sa zavádza legislatívna skratka pestún. Rozdiel oproti inštitútu zverenia dieťaťa do výchovy inej fyzickej osoby než rodiča a pestúnskej starostlivosti spočíva okrem hmotného zabezpečenia pestúna príspevkami podľa osobitného predpisu aj v tom, že na osobu pestúna sú kladené kvalifikovanejšie a prísnejšie požiadavky (budú upravené v zákone o soc-práv. ochrane detí a soc. prevencii). V § 45 ods. 4 sa konštatuje, že pri rozhodovaní o tom, ktorý zo spôsobov náhradnej starostlivosti súd zvolí, vždy prihliadne na najlepší záujem dieťaťa. Ak existujú už v dobe rozhodovania súdu predpoklady, že rodičia budú schopní zabezpečiť starostlivosť o dieťa, je vhodnejšie zveriť dieťa do výchovy príbuzným alebo blízkym osobám podľa ustanovenia § 46 (napr. otec dieťaťa vykonáva základnú vojenskú službu a matka študuje dennou formou na vysokej škole vo vzdialenom meste, v ktorom býva na internáte).

R 28/1975 - Konanie o pestúnskej starostlivosti je konaním vo veci starostlivosti súdu o maloletých v zmysle § 176 OSP. Konanie vo veci pestúnskej starostlivosti je možné začať na návrh, ale i bez návrhu v zmysle ustanovenia § 81 ods. 1 OSP; spravidla je však začaté na návrh budúcich pestúnov.

K § 50

Doterajšie zverenie právomoci rozhodovať o predpestúnskej starostlivosti vo všetkých prípadoch úradu práce, sociálnych vecí a rodiny vyvoláva závažné pochybnosti s ohľadom na článok 41 odsek 4 Ústavy SR a článok 9 Dohovoru o právach dieťaťa. Novelou zákona o rodine č. 127/2002 Z. z. sa odobrало okresným úradom ako správnym orgánom oprávnenie menej závažného dopadu (zrušený § 46) práve pre rozpor s uvedenými ustanoveniami Ústavy SR a Dohovoru o právach dieťaťa.

Z uvedeného dôvodu sa umožňuje orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej prevencie rozhodovať o fakultatívnom dočasnom zverení dieťaťa do starostlivosti budúceho pestúna, len v dvoch prípadoch. Ak ide o dieťa s nariadenou ústavnou výchovu, pretože k tomu došlo rozhodnutím súdu. V ostatných prípadoch sa vyžaduje súhlas rodičov dieťaťa.

K § 51 až § 54

Návrh zákona sa vracia k výslovnému zakotveniu základnej povinnosti pestúna starať sa osobne o dieťa, tak ako to robil v minulosti zákon č. 50/1973 Zb. o pestúnskej starostlivosti.

Koncepcia právnej úpravy práv a povinností pestúna (právo zastupovať dieťa a spravovať jeho majetok iba v bežných veciach) zostáva zachovaná. Pri správe majetku dieťaťa v bežných veciach sa odkazuje na primerané použitie pravidiel obsiahnutých v novom § 33

Povinnosť dieťaťa podieľať sa na spoločných potrebách rodiny (koadjutorium) má dieťa aj voči pestúnovi (obdobne ako voči rodičom v § 44 ods. 2).

V prípade individuálnej pestúnskej starostlivosti má manžel pestúna, ktorý s ním žije v spoločnej domácnosti (rovnako ako manžel rodiča dieťaťa § 31 ods. 2) právo a súčasne povinnosť podieľať sa na výchove dieťaťa.

Vyživovacia povinnosť rodičov (prípadne iných fyzických osôb, ktoré majú zákonnú vyživovaciu povinnosť napr. prarodičia) voči dieťaťu naďalej trvá.

Výslovné zakotvenie spôsobov zániku pestúnskej starostlivosti obsahuje aj platná právna úprava (§ 6 zákona o pestúnskej starostlivosti). Upresňuje sa explicitne úprava zániku spoločnej pestúnskej starostlivosti rozvodom manželov a možnosť súdu až následne pri splnení zákonných podmienok, rozhodnúť o tom, že dieťa ponechá vo výchove jedného z bývalých manželov. (§ 113 ods. 1 OSP sa vzťahuje len na manželov a maloleté deti z ich manželstva).

Novo sa navrhuje možnosť súdu predĺžiť pestúnsku starostlivosť až na jeden rok po dosiahnutí plnoletosti dieťaťa, ak s tým súhlasí pestún i dieťa. Ide o výnimočné prelomenie zákonného dôvodu zániku pestúnskej starostlivosti dosiahnutím plnoletosti dieťaťa.

V súvislosti so zavedením nového samostatného nesporového konania o osvojiteľnosti, ktoré časovo predchádza konaniu o osvojenie sa ukladá súdom, aby

v situácii, ak pestúnska starostlivosť zanikla z dôvodu smrti pestúna, alebo právoplatným rozhodnutím súdu, skúmali, či nie sú u dieťaťa splnené predpoklady osvojiteľnosti (obdobne sa navrhuje tento postup aj pred, ale i po nariadení ústavnej výchovy v rámci sledovania spôsobu jej výkonu). Účelom navrhovanej úpravy je zefektívnenie procesu zisťovania právnej voľnosti dieťaťa. Ak súd zistí, že tieto predpoklady sú splnené začne aj bez návrhu konanie o osvojiteľnosti. Dieťa sa stane právne voľným, čím sa urýchli budúci proces osvojenia, kedy sa súd už nebude musieť zaoberať touto otázkou. Toto konanie nadobúda v praxi význam najmä, v súvislosti s určením, či je potrebný súhlas rodičov, ktorí sú zákonnými zástupcami dieťaťa s jeho osvojením.

Nakoľko verejnoprávne aspekty pestúnskej starostlivosti sa prejavujú práve vo veciach hmotného zabezpečenia, sprostredkovaní a určení zariadení pestúnskej starostlivosti je potrebné, aby tieto otázky zostali naďalej regulované normami verejného práva, teda v osobitných predpisoch a nie v súkromnoprávnom kódexe.

K § 55

Zo systematického začlenenia ústavnej výchovy na záver poradia všetkých ostatných spôsobov náhradnej starostlivosti vyplýva, že sa uplatní len vtedy, keď predošlé formy nemohli predchádzať. Už so samotnej definície náhradnej starostlivosti v § 45 je zrejmé, že aj ústavná výchova musí byť vždy len dočasným opatrením. Táto skutočnosť je zdôraznená v porovnaní s doterajším znením (§ 45 ods. 3) výslovne v návrhu zákona, ktorý ukladá súdnej praxi povinnosť skúmať, či dieťa nemožno zveriť do náhradnej rodinnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti, ktorá má prednosť pred ústavnou výchovou.

Zákonné predpoklady pre nariadenie ústavnej výchovy boli prevzaté z pôvodného odseku 3 § 45.

Väzba na rodičovskú zodpovednosť a jej výkon je vyjadrená v odseku 2. Navrhované ustanovenie sa vyrovnáva s faktom, že pri nariadení ústavnej výchovy nie je možné jednoznačne v zákone vysloviť, komu a v akom rozsahu patria jednotlivé komponenty rodičovskej zodpovednosti. Každý konkrétny prípad závisí, od toho, či a k akému zásahu do rodičovskej zodpovednosti došlo (resp. či sú dané dôvody pre ustanovenie poručníka alebo opatrovníka).

Súd je povinný preverovať, či neprichádzajú do úvahy ako vhodní vychovávatelia napríklad prarodičia, súrodenci rodičov, iní príbuzní, známi alebo iné osoby, ktoré majú k dieťaťu blízky citový vzťah.

V odseku 5 § 55 sa navrhuje ďalšia obligatórna obsahová náležitosť rozhodnutia o nariadení ústavnej výchovy – označenie zariadenia, do ktorého má byť dieťa umiestnené. Cieľom tejto úpravy je zabezpečiť právnu istotu dieťaťu o tom, kde bude umiestnené už v okamihu samotného nariadenia ústavnej výchovy. V doterajšej praxi k tomu dochádzalo až vo fáze realizácie súdneho rozhodnutia, kedy konkrétne zariadenie až následne oznámil súdu orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej prevencie. Návrh zákona príkladmo rozvíja pri rozhodovaní súdu o nariadení ústavnej výchovy kritérium najlepšieho záujmu dieťaťa s cieľom pôsobiť na to, aby súrodenci boli v ústavnom zariadení umiestnení spoločne a nedochádzalo k pretrhávaniu súrodeneckých väzieb.

Možnosť predĺženia ústavnej výchovy až na jeden rok po dosiahnutí plnoletosti vychádza z doterajšej úpravy.

K § 56

Doterajšia úprava sledovania realizácie rozhodnutia o ústavnej výchove (§ 47 zákona o rodine; § 72 ods. 2 vyhlášky č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy) sa ukázala ako nedostatočná. Cieľom navrhovanej úpravy v § 56 je prelomiť nevyhovujúci právny stav a jeho dopad v aplikačnej praxi. Sprísňujú sa pravidlá sledovania spôsobu výkonu a hodnotenia účinnosti ústavnej výchovy. Súd je povinný ex offo v obligatórne určených dvoch intervaloch v priebehu jedného roka sledovať v súčinnosti so zainteresovanými subjektami spôsob výkonu ústavnej výchovy a preverovať, či neprichádzajú do úvahy ako vhodní vychovávatelia napríklad prarodičia, súrodenci rodičov, iní príbuzní, známi alebo iné osoby, ktoré majú k dieťaťu blízky citový vzťah; ako aj možnosť pestúnskej starostlivosti.

Rovnako ako v prípade zániku pestúnskej starostlivosti s vymedzených dôvodov, sa navrhuje, aby pred, ale i po nariadení ústavnej výchovy v rámci sledovania spôsobu jej výkonu sudy skúmali, či nie sú u dieťaťa splnené predpoklady osvojiteľnosti.

Platná právna úprava v zákone o rodine neobsahuje žiadnu zmienku o možnosti zrušenia ústavnej výchovy ešte pred dovŕšením 18 roku veku dieťaťa. Z tohto dôvodu sa navrhuje priamo v zákone ustanoviť súdom povinnosť zrušiť ústavnú výchovu, predovšetkým vtedy, keď bude splnená jedna z dvoch na sebe nezávislých alternatív uvedených v odseku 3 § 56. Vzhľadom na zmenu spoločenských pomerov a možnosti budúceho vzniku určitých nepredvídaných situácií v praxi bol zvolený príkladný spôsob uvedenia dôvodov na zrušenie ústavnej výchovy.

K § 57

V nadväznosti na Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka a na skutočnosť, že terminologické nerozlišovanie opatrovníctva a poručníctva spôsobuje určité problémy vo vzťahoch s medzinárodným prvkom, pretože väčšina zahraničných právnych poriadkov rozlišuje oba inštitúty nielen obsahovo, ale i terminologicky, navrhuje sa návrat k inštitútu poručníctva. Poručníctvo (tutela) a opatrovníctvo (cura) čerpajú svoj základ v rímskom práve. Premietli sa i do Všeobecného zákonníka občianskeho z roku 1811 a v modernizovanej podobe sa objavili aj v zákone o rodinnom práve. Zákon o rodine č. 94/1963 Zb. pomerne neuvážene ponechal len faktické nie však pojmové rozlišovanie medzi oboma inštitútmi.

Základné rozdiely medzi poručníkom a opatrovníkom spočívajú najmä v tom, že poručník dieťa zastupuje pri výchove a spravuje jeho majetok obdobne ako by tieto práva a povinnosti mali rodičia. Obsah a rozsah práv a povinností opatrovník závisí na účele, pre ktorý bol ustanovený; bude prípad od prípadu iný a vychádza zo súdneho rozhodnutia, ktoré vymedzí okruh jeho práv a povinností. V porovnaní s poručníkom je opatrovník časovo obmedzený účelom, na ktorý je ustanovený – jeho splnením fakticky opatrovníctvo zanikne.

V ustanovení odseku 1 § 57 sa rozširujú dôvody na ustanovenie poručníka. Ustanovenie poručníka v prípadoch, keď výkon rodičovskej zodpovednosti bol pozastavený, reaguje na novú úpravu v § 39 odseku 1. Uvedený zásah do rodičovskej zodpovednosti sa síce nedotýka samotnej podstaty rodičovskej zodpovednosti, postihuje ale v plnom rozsahu jej výkon. Preto je dôvodom na ustanovenie poručníka s obdobnými právami a povinnosťami, aké patria rodičom. Situácie, kedy je potrebné ustanoviť poručníka v prípade pozbavenia rodičovskej zodpovednosti, alebo pozastavení jej výkonu, sú upravené v ô 40 ods. 2.

Účelom poručníctva nie je výkon osobnej starostlivosti o dieťa (výchova v užšom slova zmysle), aj keď nie je vylúčená. Za hlavný cieľ inštitútu zverenia dieťaťa do výchovy inej fyzickej osoby než rodiča a tiež za obsah tohto vzťahu je odbornou literatúrou i judikatúrou považovaná osobná starostlivosť fyzickej osoby o maloleté dieťa. Navrhované ustanovenie odseku 1 § 57 tento rozdiel vymedzuje *expressis verbis* v dikcii poslednej vety.

Pri osobnej starostlivosti o dieťa má poručník nárok na rovnaké hmotné zabezpečenie ako pestún.

Riešenie problematiky maloletých cudzincov bez sprievodu na území SR je obsiahnuté v rámci navrhovanej zmeny ZMPS (čl. III návrhu zákona § 39). Podľa ZMPS súd má právomoc konať o ochranných opatreniach voči takýmto deťom a to podľa slovenského práva.

K § 58

Oproti pôvodnej úprave sa rozširuje poradie osôb, ktoré môžu byť ustanovené do funkcie poručníka. V súlade so zdôraznením záujmu na rešpektovaní vôle rodičov i pre prípad ich smrti sa pri výbere vhodnej osoby kladie dôraz na toho, koho doporučili rodičia. Toto oprávnenie už v minulosti priznával rodičom zákon o rodinnom práve. Navrhovaná úprava má umožniť rodičom ovplyvniť výchovné prostredie dieťaťa v dobe, kedy môžu vykonávať rodičovskú zodpovednosť i do budúcnosti pre prípad, že by zomreli. Neplatí to však absolútne. Prejav vôle nemôže byť právne relevantný v prípadoch, keď rodičia nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, alebo ak boli pozbavení rodičovskej zodpovednosti. Súd však nebude vždy prejavom vôle rodičov ohľadne osoby poručníka viazaný. Musí skúmať, či určenie doporučenej osoby, by nebolo v rozpore so záujmami dieťaťa (napr. negatívny vzťah dieťaťa k danej osobe).

Nakoľko v praxi sa dieťa často nachádza vo faktickej spoločnej starostlivosti manželov, ale podľa doterajšej úpravy len jeden z nich môže vykonávať funkciu poručníka, návrh zákona v odseku 2 dopĺňa možnosť ustanoviť do funkcie poručníkov aj manželov.

Odsek 3 preberá inštitút hromadného poručníctva, ktorý je naďalej právne relevantný. Prednosť má však vždy poručníctvo individuálne.

V návrhu zákona bolo potrebné preklenúť medziobdobie, než bude podaný návrh na ustanovenie poručníka, prebehne súdne konanie, v ktorom súd rozhodne

o jeho ustanovení, rozhodnutie súdu nadobudne právoplatnosť a poručník sa ujme svojej funkcie. V praxi môže nastať situácia, kedy už v tomto medziobdobí by bolo nutné robiť neodkladné právne úkony menom dieťaťa (napr. podanie žiadosti na priznanie sirotského dôchodku) a dieťa by nemalo zákonného zástupcu. Úprava odseku 4 smeruje k zabezpečeniu bezprostrednej ochrany záujmov dieťaťa v uvedenom časovom intervale. Pôjde najmä o doplnenie pôsobnosti orgánu sociálnoprávnej ochrany, ktorý bude ako opatrovník vykonávať neodkladné úkony v rámci svojej pracovnej náplne. V praxi by nemalo dochádzať k zmene pracovníka, ktorému bude od začiatku uložené (ako „pracovná úloha“), aby vykonával túto činnosť.

K § 59

Novo sa upravujú náležitosti rozhodnutia o ustanovení poručníka. V porovnaní s majetkovým opatrovníkom poručník bude predkladať dve správy; správu o dieťati a správu o nakladaní s majetkom, ktoré musia obsahovať náležitosti, ktoré sú príkladmo uvedené v odseku 2. Správu o dieťati musí poručník predkladať vždy. Povinnosť predkladať správu o nakladaní s majetkom však na rozdiel od majetkového opatrovníka nie je absolútna. Pri splnení zákonných podmienok túto správu predložiť nemusí. Interval, v ktorých má poručník tieto správy predkladať, súd uvedie v rozhodnutí o jeho ustanovení.

Pôvodná koncepcia rozhodovania poručníka v podstatnej veci dieťaťa je zachovaná; vyžaduje schválenie súdu. Príkladmo sú podstatné veci novo uvedené v § 36.

Doterajší rozsah súdneho dozoru nad výkonom funkcie poručníka nie je bližšie vymedzený. Namiesto pôvodne nekonkretizovanej formulácie „podlieha pravidelnému dozoru súdu“ sa obligatórne zavádzajú dva intervaly v priebehu jedného roka, v ktorých súd bude ex offio hodnotiť výkon funkcie poručníka. Procesným odrazom hmotnoprávneho základu zakotveného v § 59 je ustanovenie § 180 OSP.

V prípade porušenia povinností pri spravovaní majetku dieťaťa sa uplatní rovnako ako u majetkového opatrovníka všeobecná zodpovednosť za škodu, ktorá by vznikla porušením zákonných povinností. Týmto ustanovením nie je vylúčená ani prípadná zodpovednosť za bezdôvodné obohatenie, či trestnoprávna zodpovednosť. O počiatku behu premlčacej lehoty tu platí záver uvedený pri § 33 a § 34.

Okrem pravidelných správ o nakladaní s majetkom dieťaťa a o dieťati podľa odseku 2, je poručník povinný predložiť súdu do dvoch mesiacov po skončení svojej funkcie záverečný účet zo správy majetku dieťaťa. Táto povinnosť je absolútna a nepripúšťa možnosť oslobodenia, ako je tomu v prípade správy o nakladaní s majetkom dieťaťa. Ak došlo k zániku poručníctva pred dosiahnutím plnoletosti dieťaťa rozhodnutím súdu, dvojmesačná lehota začne bežať odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o súdu. V ostatných prípadoch sa bude začiatok lehoty vzťahovať na dosiahnutie plnoletosti dieťaťa.

V odseku 7 sa vyslovuje *expressis verbis* zásada, ku ktorej už v minulosti dospela právna teória a súdna prax. Na poručníka z titulu jeho funkcie neprechádza

zo zákona vyživovacia povinnosť. Pokiaľ by ale medzi poručníkom a dieťaťom existoval vzťah priameho príbuzenstva, nebola by vylúčená vyživovacia povinnosť v zmysle § 88 platného zákona o rodine.

K § 60

V ustanovení § 60 sú výslovne zakotvené spôsoby zániku poručníctva. Platná právna úprava obsahuje len zmienku o možnosti uvoľnenia poručníka z funkcie (§ 82). Je však potrebné diferencovať medzi situáciami, kedy zaniká len funkcia konkrétneho poručníka, pričom zákonné dôvody na jeho ustanovenie naďalej pretrvávajú a súd bude rozhodovať o ustanovení nového poručníka -relatívny zánik (ods. 5) a situáciami, kedy poručníctvo zaniká absolútne, pretože odpadli všetky zákonné dôvody.

Návrh zákona diferencuje medzi zbavením funkcie poručníka na jeho návrh a odvolaním z jeho funkcie, ktoré má sankčný charakter (rovnako ako u majetkového opatrovníka v § 35).

Vzhľadom na novú úpravu v § 58 ods. 2 sa súčasne upresňuje explicitne úprava zániku poručníctva rozvodom manželov. Súd môže na návrh (obdobne ako v prípade spoločnej pestúnskej starostlivosti, alebo spoločnej náhradnej rodinnej starostlivosti), rozhodnúť o tom, že funkciu poručníka bude naďalej vykonávať jeden z bývalých manželov.

K § 61 a § 62

Napriek tomu, že cieľom nového zákona bolo výslovne ošetriť všetky situácie, ktoré sa môžu v praxi vyskytnúť, kedy je potrebné ustanoviť dieťaťu poručníka (§ 40, § 57), ktorý nie je vopred obmedzený účelom (na rozdiel od opatrovníka) alebo opatrovníka (§ 34, § 40 ods. 3, § 58 ods. 4), predkladá sa návrh zákona do medzirezortného pripomienkového konania s ponechaním pôvodnej možnosti ustanovenia opatrovníka ad hoc, teda tam, kde je to z iných dôvodov potrebné v záujme dieťaťa.

Ako už bolo uvedené pri úprave § 32, s cieľom odlíšiť procesného (kolízneho opatrovníka, opatrovníka v konaní o osvojenie), nie je vhodné výslovne uvedenie týchto ustanovení v odseku 1.

Ak súd ustanoví opatrovníka dieťaťu z dôvodu obmedzenia rodičovských práv jeho rodičov, súčasne vo výroku uvedie rozsah práv a povinností, ktoré bude opatrovník vykonávať.

K § 63

Návrh zákona v súlade s rekodifikačným zámerom OZ vychádza z filozofie, že dieťa má zo zákona právo na výživu, ide o jeho zákonný nárok. Explicitne je rodičom uložená povinnosť plniť ich zákonnú povinnosť, keďže v platnej právnej úprave podobné výslovné zakotvenie a uloženie tejto zákonnej povinnosti rodičom z hľadiska systematiky chýba. Základ vyživovacej povinnosti rodičov k maloletému dieťaťu je zakotvený v rámci demonštratívneho výpočtu zložiek rodičovskej zodpovednosti v § 29 ods. 1 písm. a).

Cieľom novej úpravy v odseku 2 je zmena filozofie v určovaní výživného na maloleté dieťa, ktorá smeruje k tomu, že každá povinná osoba musí vždy, aj keď na úkor svojho minima zabezpečiť výživu dieťaťa. Navrhuje sa zakotviť minimálny rozsah výživného vo výške 30 % zo sumy životného minima podľa osobitného predpisu, ktorú musí mať dieťa zabezpečenú vždy (v súčasnosti podľa zákona č. 601/2003 Z. z. v znení zákona č. 372/2004 činí výška životného minima na zaopatrené nepľnoleté dieťaťa a nezaopatrené dieťa sumu 2080 Sk; pôjde o sumu 624 Sk). Takto zakotvený rozsah minimálneho výživného sa javí ako dostatočný, keďže pôjde o prípady, kedy aj štát prispieva v podobe prídavku na dieťa (oprávnený rodič má nárok na prídavok na dieťa; podľa zákona č. 600/2003 Z. z. je to suma 500 Sk).

Doterajšie kritéria na určenie rozsahu vyživovacej povinnosti sú naďalej právne relevantné a zostávajú nezmenené. Pri náležitom zohľadňovaní zákonných kritérií by zakotvenie minimálnej výšky výživného nemalo viesť k tomu, aby súdy určovali v konkrétnom prípade výživné v nedostatočnom rozsahu. Schopnosti, možnosti a majetkové pomery povinného ako aj odôvodnené potreby dieťaťa sa odlišujú prípad od prípadu. Súdy by pri posúdení a hodnotení zákonom ustanovených východísk na určenie výživného mali postupovať diferencovane v každom konkrétnom prípade a nezostávať na určitých striktných hraniciach, čo je v rozpore so záujmom dieťaťa. Dieťaťu je zo zákona priznané právo podieľať sa na životnej úrovni svojich rodičov.

K § 64

Nevyvrátiteľná právna domnienka o príjmoch povinného v odseku 1 (doterajšie ustanovenie § 85a, ktoré doplnil zákon č. 245/2002 Z. z.) sa zvyšuje na dvadsaťnásobok sumy životného minima (ide o sumu 91 600 Sk, keďže podľa zákona č. 601/2003 Z. z. v znení zákona č. 372/2004 činí výška životného minima na jednu pľnoletú fyzickú osobu sumu 4580 Sk.). Dôvodom je snaha obmedziť prípady, kedy bude pre povinného rodiča podnikateľa výhodnejšie nepreukázať súdu svoje majetkové pomery a nechať nastúpiť zákonnú domnienku. Ak by sa súdu tvrdený príjem povinného odôvodnene javil ako nepravdivý, bolo by možné na základe § 96 ods. 1 platného zákona o rodine (nový § 76) prihladiť k celkovým majetkovým pomeroch povinného a k tzv. potencialite príjmov, to znamená k jeho zjavne nevyužívaným schopnostiam.

Pri zisťovaní majetkových pomerov povinného je dôležitá aj aktivita oprávneného rodiča, ktorý má možnosť upozorniť súd na existenciu ďalších majetkových podstát povinného (napr. luxusné autá, nehnuteľnosti a pod.). Keďže sa jedná o nesporné konanie (§ 176 a násl. OSP vo veciach starostlivosti súdu o maloletých), v ktorom sa uplatňuje zásada vyšetrovacia (§ 120 ods. 2 OSP), oprávnený rodič nenesie procesnú zodpovednosť za zhromažďovanie skutkového materiálu a neunesenie dôkazného bremena nemusí pre neho znamenať nepriaznivý výsledok. Súd vykoná aj dôkazy účastníkmi nenavrhnuté alebo neoznačené.

Podľa § 64 ods. 1 dochádza k preneseniu povinnosti tvrdenia a dôkazného bremena na povinného. Povinný rodič ako osoba pasívne legitimovaná má v súvislosti s preukázaním vlastných príjmov z inej než závislej činnosti dve dôležité povinnosti:

1. povinnosť predložiť podklady na zhodnotenie svojich majetkových pomerov - tzv. edičná povinnosť
2. povinnosť sprístupniť údaje, inak chránené povinnosťou mlčanlivosti podľa osobitného predpisu.

V tejto súvislosti je potrebné prihliadnuť aj na zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého sa za porušenie daňového tajomstva nepovažuje oznámenie alebo sprístupnenie daňového tajomstva súdu na účely súdneho konania (§ 23 ods. 5).

V prípade rodiča podnikateľa súd musí primárne vychádzať z jeho daňového priznania, z peňažných denníkov. Ak sa ocitol rodič v daňovej strate je potrebné skúmať a hodnotiť charakter výdavkov; či skutočne išlo vzhľadom na predmet podnikania o výdavky nevyhnutne potrebné na zabezpečenie, dosiahnutie a udržanie príjmov. Nie každý výdaj povinného rodiča (i keď inak uznaný daňovými predpismi) je z hľadiska jeho podnikania nevyhnutný do tej miery, že by nebolo možné od neho odôvodnene požadovať, aby z takto vynaložených prostriedkov prednostne plnil svoju zákonnú vyživovaciu povinnosť voči maloletému dieťaťu.

Z dôvodu v praxi sa vyskytujúcich viacerých možných potrieb dieťaťa (napr. budúce bývanie, poistenie a pod.), ktoré môžu byť zabezpečené z úspor je v odseku 2 v porovnaní s platnou úpravou vypustený príkladný výpočet. S cieľom poskytnúť povinnému rodičovi, rovnako tak aj dieťaťu určitý stupeň istoty a dostatočnú záruku, že nasporená čiastka bude skutočne použitá na plánovaný účel, dopĺňajú sa ustanovenia o osobitnom účte maloletého a nakladaní s prostriedkami na účte. Súhlas súdu na nakladanie s prostriedkami na účte sa vyžaduje do doby dosiahnutia plnoletosti dieťaťa. So zámerom zabrániť diskusiam o tom, o aký účet má ísť, priznáva návrh zákona oprávnenému rodičovi právo a zároveň povinnosť zriadiť osobitný účet v prospech dieťaťa. Navrhované znenie odseku 2 má zabrániť možným úvahám o tom, či by súd mohol postupovať uvedeným spôsobom s ohľadom na nový § 35, podľa ktorého sú rodičia povinní spravovať majetok dieťaťa s náležitou starostlivosťou a možnosť dieťaťa uplatniť si po dosiahnutí plnoletosti právo na náhradu škody alebo nároky z bezdôvodného obohatenia.

K § 65

V rámci tohto ustanovenia je upravená tzv. tezaurácia výživného, ktorá umožňuje súdu, aby u výživného na dieťa mohol v prípadoch hodných osobitného zreteľa rozhodnúť o povinnosti zložiť peňažnú čiastku na výživné splatné v budúcnosti. Napr. v prípadoch, keď má povinný nepravidelné príjmy (napr. sezónne zamestnanie), povinný podniká a berie na seba neprimerané majetkové riziká. a existujú obavy, že by výživa dieťaťa nebola v budúcnosti zabezpečená. Rovnako ako v predchádzajúcom paragrafe, pôjde o poukazovanie prostriedkov na osobitný účet v prospech dieťaťa, ktorý pre neho zriadi oprávnený rodič.

K § 66

V rámci tohto paragrafu je upravená povinnosť súdu upraviť rozsah vyživovacej povinnosti rodičov k maloletému dieťaťu alebo schváliť ich dohodu

o výške výživného, ak spolu nežijú alebo aj keď spolu žijú, avšak neplnia dobrovoľne svoju vyživovaciu povinnosť. Základ úpravy výkonu rodičovskej zodpovednosti, ak rodičia spolu nežijú je daný v § 37.

Nadalej je zachovaná koncepcia pôvodného § 86; výživné plnoletých detí upraví súd len na návrh.

K § 67 a § 68

Namiesto pôvodného kritéria slušnej výživy sa navrhuje kritérium výživy primeranej. Nadalej je potrebné vychádzať z toho, že rozsah vyživovacej povinností detí k rodičom je užší v porovnaní s vyživovacou povinnosťou rodičov k deťom a vzájomnou vyživovacou povinnosťou medzi manželmi, ale širší oproti vyživovacej povinnosti medzi ostatnými príbuznými. Ak existuje na strane rodičov stav odkázanosti na výživu na strane jednej, a možnosti a schopnosti dieťaťa samostatne sa živiť umožňujúce poskytovať výživné ďalšej osobe a súčasne nie je daný rozpor s dobrými mravmi ani konkurencia s inými druhmi vyživovacích povinností na strane druhej majú rodičia právo na to, aby im ich deti zabezpečili výživu umožňujúcu slušnú životnú úroveň.

Doplnenie majetkových pomerov medzi kritéria na určenie rozsahu vyživovacej povinnosti súvisí s ich navrhovaným rozšírením v spoločných ustanoveniach (nový § 76).

V odseku 2 je zakotvený vzájomný vzťah vyživovacej povinnosti medzi manželmi a povinnosti poskytovať príspevok na výživu rozvedeného manžela voči vyživovacej povinnosti detí k rodičom.

K § 69 až § 71

V porovnaní s platným právnym stavom návrh zákona prináša dve zmeny. Prvou je rozšírenie aplikácie § 64 (pôvodný § 85a) formou odkazujúcej právnej normy (analógie legis) aj na vyživovaciu povinnosť medzi ostatnými príbuznými. Na rozdiel od § 64 sa úprava nevyvrátiteľnej právnej domnienky o výške príjmov a tvorbe úspor vzťahuje len na výživné pre maloleté dieťa.

Doplnenie majetkových pomerov medzi kritéria na určenie rozsahu vyživovacej povinnosti súvisí s ich navrhovaným rozšírením v spoločných ustanoveniach (nový § 76).

Pôvodné princípy tzv. plurality povinných a určenie rozsahu plnenia ich vyživovacej povinnosti zostávajú nezmenené.

K § 72

Nadalej je nevyhnutné, aby sa do úpravy vzájomnej vyživovacej povinnosti medzi manželmi a jej rozsahu premietla tradičná filozofia vzťahov medzi manželmi, ktorá vychádza z toho, že muž a žena majú v manželstve rovnaké práva a povinnosti (porov. § 18, 19). Preto zásady doterajšej právnej úpravy vyživovacej povinnosti medzi manželmi zostávajú nezmenené.

K § 73 a § 74

Koncepcia priznania príspevku na výživu rozvedeného manžela obsiahnutá v pôvodnom § 92 a § 94 zostáva nezmenená. Rovnako ako u ostatných druhov vyživovacích povinností sa rozširujú kritéria na určenie rozsahu na strane povinného o majetkové pomery.

Návrh zákona sa v § 68 ods. 3 vracia k úprave, ktorá bola vypustená novelou č. 132/1982 Zb. Limitovanie povinnosti platiť príspevok na výživu rozvedeného manžela na dobu piatich rokov po rozvode nie je absolútne. Návrh zákona umožňuje výnimočné predĺženie, ak sú na to objektívne dôvody. Táto úprava smeruje k rovnomernému zabezpečeniu ochrany nielen oprávneného, ale i povinného, ktorý ak by podľa platnej právnej úpravy nevyužil možnosť podať návrh na zmenu rozhodnutia pri podstatnej zmene pomerov (§ 79, § 163 ods. 1 OSP), mohol by sa dostať do nepriaznivejšej situácie.

K § 75

Nevydatá matka sa počas tehotenstva či po narodení dieťaťa často dostáva do horšej osobnej i sociálnej situácie. Z tohto dôvodu, sa navrhuje predĺžiť dobu, po ktorú je otec dieťaťa povinný prispievať na úhradu výživy z pôvodného jedného roka na dva roky. Naďalej sa jedná o maximálny časový limit poskytovania uvedeného príspevku, ktorý podľa okolností konkrétneho prípadu môže byť priznaný aj po kratšiu dobu. Aplikačná prax sa vyrovnala s doterajšou absenciou ustanovenia o počiatku behu pôvodnej jednoročnej lehoty a vychádza zo záveru, že uvedená lehota môže začať bežať najskôr začiatkom tehotenstva a najneskôr pôrodom (R 50/1985, R 1/1967). Návrh zákona explicitne určuje maximálny počiatok behu navrhovanej dvojročnej lehoty. Z odseku 1 jednoznačne vyplýva, že ide o dva nároky: nárok na príspevok na výživu matky limitovaný na dobu dvoch rokov a nárok na príspevok na úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom.

V odseku 2 sú zakotvené tri nároky: príspevok na výživu matky najviac po dobu dvoch rokov, príspevok na úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom a výživa dieťaťa. Navrhuje sa nová úprava viazanosti trvania nároku tehotnej ženy na zabezpečenie výživy dieťaťa, ktoré sa má narodiť. Doba na poskytovanie výživného na dieťa je ustanovená odkazom na zákonník práce (§ 166), teda viaže sa na trvanie nároku na materskú dovolenku podľa zákonníka práce (z pôvodných 26 týždňov na 28 týždňov, prípadne 37 týždňov, ak žena porodila dve alebo viac detí, alebo ide o osamelú ženu).

Pôvodný pojem zľahnutie bol nahradený slovom pôrodom, keďže pod nákladmi spojenými so zľahnutím boli zahrnuté náklady spojené s vlastným pôrodom.

S cieľom odstrániť interpretačné problémy bolo preformulované pôvodné znenie týkajúce sa premlčania nárokov. Premlčacia lehota sa môže týkať len nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom v situácii podľa odseku 1 (premlčanie nárokov tehotnej ženy podľa ods. 2 nepripadá do úvahy - k podaniu návrhu na začatie konania je aktívne legitimovaná len tehotná žena); pôvodné znenie § 95 odseku 3 bolo z hľadiska legislatívnej i vecnej správnosti nevyhovujúce. Právo na výživné sa nepremlčuje (§ 78).

K § 76

Novela zákona o rodine vykonaná zákonom č. 245/2002 Z. z. o náhradnom výživnom a Fonde náhradného výživného zjavne nesystémovo doplnila kritéria na určovanie rozsahu výživného o majetkové pomery povinného len na vyživovaciu povinnosť rodičov k deťom (pôvodný § 85). Kritérium tzv. majetkových možností povinnej osoby obsahoval už v minulosti zákon o rodinnom práve. Zaradením majetkových pomerov povinného medzi všeobecné podmienky určenia rozsahu všetkých druhov vyživovacích povinností návrh zákona vyplňa existujúcu legislatívnu medzeru.

Možnosť skúmať majetkové pomery povinného umožňuje súdu komplexne posudzovať pomery povinného rodiča, jeho životnú úroveň. Pri doplnení všeobecných kritérií sa odstraňujú výkladové ťažkosti v situáciách, kedy má povinný značný majetok (napr. nehnuteľnosť), ale žiadne výnosy a keď tvrdí, že je sám sociálne potrebný. Súd v tomto prípade výživné určiť musí, s tým, že je na povinnom, aby predal časť svojich statkov a z výťažku hradil výživné.

Rozširujú sa východiská na zisťovanie tzv. potenciality príjmov. Princíp potenciality bude mať vedľa doterajších dôvodov prednosť pred princípom fakticity aj v prípade, že povinný berie na seba neprimerané majetkové riziká. Uvedené riziká budú zahŕňať takú činnosť povinného subjektu, ktorá ohrozuje dosiahnutie zisku (resp. priamo vyvoláva stratu) a súčasne možnosť poskytovania výživného.

V aplikačnej praxi sa ukázalo, že vypustenie celého pôvodného odseku 2 § 96 vykonané zákonom č. 127/2002 Z. z. nebolo uvážené. Napriek tomu, že formulácia „rozpor so zásadami morálky socialistickej spoločnosti“ sa stala zastaralá bolo vhodnejšie nahradiť nevyhovujúce slovné spojenie pojmom „dobré mravy“ (rovnako ako k tomu došlo v Občianskom zákonníku). Ustanovenie ods. 2 § 76 obnovuje jeden z praxou osvedčených predpokladov na poskytovanie výživného. V praxi môže mať význam hlavne pri rozhodovaní o príspevku na výživu rozvedeného manžela, alebo pri vyživovacej povinnosti detí k rodičom. Explicitne sa zakotvuje, výnimka z tohto predpokladu, ku ktorej už v minulosti dospela súdna prax (napr. R 74/1969).

K § 77

Úprava splatnosti a započítania pohľadávok vychádza z platného právneho stavu.

K § 78

Cieľom doplnenia dôvodov hodných osobitného zreteľa v odseku 1 ako podmienky na priznanie výživného je zdôrazniť výnimočnosť priznania výživného pre maloleté dieťa spätne po začatí konania a zamedziť tak možným špekuláciám a zneužívaniu tejto možnosti. Súd bude skúmať dôvody, ktoré bránili oprávnenému rodičovi uplatniť zákonný nárok ihneď po tom, ako povinný rodič prestal plniť svoju vyživovaciu povinnosť.

K § 79

Filozofia podstatnej zmeny pomerov a následnej možnosti zmeniť rozhodnutia o výživnom zostáva zachovaná. Vo veciach starostlivosti súdu o maloletých môže súd začať konania i bez návrhu (§ 81 OSP); to platí aj pre rozhodovanie o zmene dohôd a súdnych rozhodnutí o výživnom pre maloleté dieťaťa. V ostatných prípadoch je potrebná aktivita oprávneného.

V odseku 3 je doplnená tzv. valorizačná klauzula.

K § 80

V § 80 je upravený osobitný rodinnoprávny inštitút (j pôvodne zakotvený v § 101 zákona o rodine), ktorý je potrebné odlišovať od bezdôvodného obohatenia podľa Občianskeho zákonníka.

Odsek 3 zakotvuje formou odkazujúcej normy *expressis verbis* poznatok, ku ktorému už v minulosti dospela aplikačná prax (R 36/1969, 1/1979) a odstraňuje prípadné pochybnosti ohľadne premlčacej lehoty. Keďže sa jedná o majetkové plnenia bude v tomto prípade bežať všeobecná trojročná premlčacia lehota. Typické prípady uplatnenia pôvodného § 101 sa vyskytujú v súvislosti s problematikou zapretia otcovstva. Ak manžel matky úspešne zaprel otcovstvo a otcom dieťaťa bol určený iný muž, môže manžel uplatniť svoj nárok predovšetkým voči tomu, kto bol ako otec určený. Ak však k určeniu otcovstva k dieťaťu nedošlo, a druhý rodič dieťaťa nie je známy, môže byť tento nárok uplatnený i proti matke dieťaťa (R 1/1979), pretože vyživovaciu povinnosť k dieťaťu mala len matka.

K § 81 a § 82

Upravujú následný regres (legálnu cesiu) a výživné na dieťaťa v kolektívnej výchove. Výživné poskytnuté štátnym orgánom je priamou pohľadávkou štátu.

K § 83 a § 84

Doterajšia právna úprava vychádzala zo starej rímskej zásady „*mater semper certa est, pater incertus*.“ Pokrok v súčasnej lekárskej vede v oblasti tzv. asistovanej reprodukcie (umelé oplodnenie darovaným vajíčkom) priniesol v zahraničnej právnej praxi stále častejšie sa vyskytujúce spory o určenie materstva. Preto v záujme právnej istoty zákon jednoznačne definuje matku, ako ženu, ktorá dieťa porodila. V rámci rímsko-germánskej vetvy európskeho civilného práva, ku ktorej patríme, sa neprikladá význam inej právnej udalosti, ale výlučne porodeniu dieťaťa. V tom spočíva rozdiel v porovnaní s rímsko-románskou vetvou typickou napr. pre Francúzsko, kde dôležitú úlohu zohráva uznávanie materstva.

Nové ustanovenie odseku § 86 zavádza do právnej úpravy zásadu neplatnosti akýchkoľvek zmlúv a dohôd, ktoré sú v rozpore so zákonnou domnienkou materstva. V zahraničnej praxi už nastali aj prípady, kedy matka odmietla odovzdať dieťa tzv. objednávateľom. Súčasná právna teória hodnotí „zmluvy o náhradnom materstve“ ako zmluvy neplatné pre rozpor s § 3 (resp. § 39) Občianskeho zákonníka.

K rovnakému záveru dospela aj Rada Európy v dokumente „Biela kniha upravujúca zásady týkajúce sa založenia a právnych dôsledkov rodičovstva“ z 15. januára 2002 (Strasbourg, 15 January 2002, WHITE PAPER ON PRICIPLES CONCERNING THE ESTABLISHMENT AND LEGAL CONSEQUENCES OF PARENTAGE).

V § 84 sa vytvára priamo v zákone právny rámec riešenia tzv. sporného materstva. V rovine procesného práva by sa jednalo o návrh podľa § 80 písm. a) OSP. Odsek 2 upravuje okruh aktívne legitimovaných osôb. Nakoľko ide o novú právnu úpravu a takéto prípady, dosiaľ nemajú častú oporu v aplikačnej praxi, návrh zákona sa predkladá do medzirezortného pripomienkového konania s rozšírenou možnosťou osôb oprávnených na podanie návrhu (ten, kto preukáže právny záujem). V praxi by mohlo ísť napríklad o rodiča ženy, ktorá tvrdí, že je matkou, prípadne jej potomkov.

K § 85 až § 97

V porovnaní s pôvodným právnym stavom zostáva úprava určenia otcovstva vo všeobecnosti zachovaná. Zmena sa týka najmä doterajšej systematiky. Ustanovenia § 86 až 90 zahŕňajú komplexne úpravu určenia a zapretia otcovstva určeného podľa prvej domnienky (otcovstvo manžela matky) rovnako tak § 91 až 94 ohľadne druhej domnienky (súhlasné vyhlásenie rodičov) a § 95 a 96 v prípade tretej domnienky (určenie otcovstva súdom).

V § 92 ods. 2 sa *expressis verbis* ustanovuje, že maloletý rodič môže urobiť súhlasné vyhlásenie výlučne pred súdom. Súdna prax vychádzala doteraz len z judikatúry. (R 48/1984 – maloletý môže určiť otcovstvo súhlasným vyhlásením, pokiaľ je jeho vyhlásenie primerané jeho rozumovej a mravnej vyspelosti zodpovedajúcej jeho veku v spojitosti s § 9 OZ a § 104 ZR).

Doterajšia právna úprava priznáva aktívnu legitimáciu len matke a dieťaťu k podaniu návrhu na určenie otcovstva súdom. Tento stav sa môže javiť ako určitá diskriminácia muža, ktorý sa za otca považoval, ale matka odmietla súhlasné vyhlásenie o jeho otcovstve. Dohovor o právach dieťaťa priznáva v článku 7 dieťaťu právo poznať svoj biologický pôvod, poznať svojich rodičov.

Keďže účasť generálneho prokurátora v civilných veciach sa nezhoduje so zásadami, na ktorých je v právnom štáte budované nezávislé súdnictvo v nadväznosti na rekodifikačný zámer OZ sa navrhuje, aby bolo možné rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva určeného podľa prvej alebo druhej domnienky po uplynutí zákonom stanovenej lehoty len na návrh dieťaťa. Návrh zákona rozlišuje dve štádia: podanie návrhu o prípustnosti zapretia otcovstva a až následne, ak súd vysloví, že zapretie otcovstva bude v záujme dieťaťa i po uplynutí lehoty, môže dieťa podať na súd návrh na zapretie otcovstva.

K § 98 až § 111

Navrhuje sa zmena v doterajšej koncepcii osvojenia, ktorá rozlišuje medzi dvomi typmi osvojenia. Inštitút nezrušiteľného osvojenia zaviedol zákon č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení. Zákon o rodine č. 94/1963 Zb. nadviazal na túto

diferenciáciu. V komparácii so zahraničnými právnymi poriadkami jedine Francúzsko rozlišuje medzi osvojením dvojakého typu.

V § 98 sú upravené jedny zo základných právnych následkov osvojenia, ktoré nastanú dňom právoplatnosti rozhodnutia o osvojení. S osvojením sú spojené rovnaké právne následky, ako keby došlo k existencii pokrvného príbuzenstva. Pre úplnosť treba dodať, že príbuzenstvo je nielen právna kategória, ale tiež kategória biologická, ktorá nemôže byť s ohľadom na svoju podstatu zrušená súdnym rozhodnutím. Ak dôjde k vzniku príbuzenstva na základe osvojenia, je tým vylúčené ďalšie trvanie príbuzenstva na prirodzenom základe; ktoré de iure zaniká a trvá len de facto. Preto prekážka príbuzenského vzťahu ako dôvod neplatnosti manželstva platí nielen v osvojiteľskej rodine, ale zostáva zachovaná i v pôvodnej biologickej rodine (§ 13 ods. 2 návrhu zákona). Osvojiteľia nadobúdajú rovnaké práva a povinnosti vyplývajúce z rodičovskej zodpovednosti, aké majú rodičia. Osvojiteľom sa nemôže stať príbuzný v rade priamom alebo súrodenec. Výnimočne judikatúra pripúšťa osvojenie netere strýkom a pod. Konanie o osvojení má svoju osobitnú úpravu v OSP. V štádiu začatia konania na rozdiel od ostatných vecí patriacich do starostlivosti súdu o maloletých, platí zásada dispozitívna (§ 98 ods. 2). V ostatných fázach (§ 120 ods. 2 OSP) sa už uplatňuje zásada vyšetrovacía a zásada oficiality.

Navrhuje sa doplniť vedľa doterajších predpokladov kladených na osobu osvojiteľa ďalšia požiadavka – zápis osvojiteľa v zozname žiadateľov o osvojenie. Podmienky, ako aj podrobný postup zapísania do zoznamu žiadateľov, bude upravovať zákon o sociálnoprávnej ochrane. Cieľom návrhu je zrovnoprávniť podmienky pre všetkých žiadateľov o osvojenie a eliminácia rizík „dohodnutých osvojení“ v prípadoch, ak rodič alebo zákonný zástupca dal súhlas na osvojenie podľa § 67 ku konkrétnym osobám, ktoré podľa súčasného právneho stavu nemusia absolvovať potrebnú prípravu. Z uvedenej podmienky sa pripúšťa výnimka v prípade, ak je budúci osvojiteľ manželom jedného z rodičov dieťaťa. Spomenutá výnimka je spojená s § 110 návrhu. V prípade, že dieťa chce osvojiť manžel rodiča maloletého, ktorý s ním žije v spoločnej domácnosti, dochádza len k zmene právneho postavenia dieťaťa a dieťa zostáva v pôvodnom prostredí.

Keďže sa novo koncipuje jednoročná doba trvania predadopčnej starostlivosti ustanovenie pôvodného § 75 sa stáva nadbytočným. Tradičná podmienka primeraného vekového rozdielu, ktorú obsahoval aj zákon o rodinnom práve, je zakotvená v § 100 ods. 1. V praxi súdy považujú za primeraný vekový rozdiel, taký aký je bežný medzi rodičmi a deťmi. Požiadavka má smerovať skôr na prípady, keď by vekový rozdiel medzi osvojencom a osvojiteľom bol príliš malý. Keďže špecifickým rysom rodinnoprávnych vzťahov je emocionálny (osobný) prvok a v prípade osvojenia sa emocionálne spojenie medzi subjektami tohto vzťahu vytvára až v priebehu existencie tohto vzťahu (jednoročná predadopčná starostlivosť), nejaví sa ako vhodné zakotviť kogentne určité maximálne vekové hranice pre osvojiteľa (napríklad v Holandsku maximálny vek pre žiadateľa je 46 rokov).

Hlavným zámerom osvojenia nie je sledovať majetkovoprávne ciele. Koncepcia osvojenia s výlučnou funkciou vytvorenia náhradnej rodiny, ktorej právny poriadok priznáva všetky právne následky rodiny biologickej, zostáva zachovaná. Z tohto dôvodu návrh zákona umožňuje osvojiť naďalej len maloletého.

Rovnako ako doteraz sa upravuje spoločné osvojenie, ktoré je možné len u manželov (§ 101).

V § 102 je zakotvená ďalšia hmotnoprávna podmienka- súhlas zákonného zástupcu osvojovaného dieťaťa a pri splnení zákonných podmienok aj súhlas dieťaťa. Na rozdiel od úpravy v § 30 ods. 1 nie je určená veková hranica. V právnej teórii i aplikačnej praxi nastávajú pochybnosti v tom smere, či je potrebné vyžadovať súhlas rodiča, ktorý je v dobe rozhodovania o osvojení sám maloletý. K nejednoznačnému výkladu prispievala i pôvodná právna úprava § 34 ods. 2. Súdna prax vychádzala z toho, že maloletý rodič nemá v takomto prípade rodičovské práva (a teda ani právo zákonného zastúpenia svojho dieťaťa). Tento záver bol zmiernený výkladom § 181 ods. 2 OSP, ktorý hovorí len o spôsobilosti na právne úkony (v porovnaní s pôvodným § 34 ods. 2 ZR nehovorí o spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu) a preto i maloletý rodič bol súdnou praxou považovaný za účastníka konania o osvojenie. Súd ho vypočul a k jeho názoru mal pri celkovom posúdení veci prihliadať. Od stanoviska vypočutého maloletého rodiča sa podľa ustálenej judikatúry mal súd odchýliť len výnimočne (R VII/1967 s. 529.).

Navrhované ustanovenie § 102 *expressis verbis* zakotvuje zásadu, že na osvojenie sa vyžaduje i súhlas toho rodiča, ktorý je v dobe rozhodovania o osvojení sám maloletý. Navrhovanou úpravou sa odstraňujú doterajšie výkladové nejasnosti.

Ak rodičia osvojovaného dieťaťa zomreli, alebo boli pozbavení spôsobilosti na právne úkony

S cieľom vytvoriť stabilné pozitívne rodinné prostredie sa oproti pôvodnej úprave priamo v zákone upravuje explicitne možnosť odvolania súhlasu do času, než je dieťa umiestnené do starostlivosti budúcich osvojiteľov – do právoplatnosti rozhodnutia súdu o predadopčnej starostlivosti. Vzhľadom na doterajší nedostatok špeciálnej úpravy sa v právnej teórii a súdnej praxi ustálil názor, že súhlas bolo možné odvolať do právoplatnosti rozhodnutia o osvojení. Takto chápané časové obmedzenie odvolania súhlasu nebolo vždy priaznivé pre citový vývoj dieťaťa. V praxi dochádzalo k tomu, že potom, čo dieťa bolo umiestnené do predadopčnej starostlivosti, zvyklo si na budúcich osvojiteľov, nadviazalo citové väzby, rodičia v priebehu konania o osvojenie svoje privolenie odvolali. Názory na otázku odvolania súhlasu v právnej teórii nie sú jednotné. Od krajného postoja, že udelenie súhlasu na osvojenie je neodvolateľné až po doterajšou judikatúrou uznaný záver, že odvolať súhlas je možné kedykoľvek do právoplatnosti rozsudku o osvojení. Navrhované riešenie sa javí ako najvhodnejšie z hľadiska záujmu dieťaťa.

Doterajšia úprava prelomenia hmotnoprávnej podmienky uvedenej v § 102, sa rozširuje vedľa pôvodného kvalifikovaného šesťmesačného nezáujmu (upresneného naposledy novelou č. 72/2002 Z. z.) o tzv. žiadny dvojmesačný záujem ihneď po narodení dieťaťa, pričom rodičom v prejavení záujmu nebránila objektívna prekážka. Ide o reakciu na požiadavky praxe umožniť opustenému dieťaťu, aby mohlo byť čo najskôr osvojené a nevyčkávať až na uplynutie šiestich mesiacov. Doterajší pojem opravdivý je nahradený pojmom skutočný, ktorý má ešte intenzívnejšie zdôrazniť, že za takýto záujem nemožno považovať len formálny záujem rodičov o dieťa (často až v priebehu konania o osvojenie). Naďalej je potrebné brať do úvahy judikatúru, ktorá

vysvetľuje pôvodný termín a intenzitu „opravdivého záujmu“ (napr. R 50/1985, R VII/1967).

Na úpravu v § 102 ods. 1 o súhlase maloletého rodiča nadväzuje dikcia prvej vety odseku 1 v § 103.

V písmene c) § 103 sa upresňujú špecifiká právneho úkonu tzv. blanketového súhlasu. Súhlas na osvojenie bez vzťahu k určitým osvojiteľom na svoju platnosť vyžaduje písomné vyhlásenie osobne prítomného rodiča pred súdom alebo príslušným orgánom sociálno-právnej ochrany detí. Návrh novo umožňuje udeliť blanketový súhlas priamo v zdravotníckom zariadení, kde sa dieťa narodilo. Možnosť odvolania súhlasu sa špeciálne upravuje vedľa všeobecnej úpravy v § 102 aj pre túto špecifickú formu súhlasu.

V nadväznosti na navrhovanú úpravu tzv. utajených pôrodov (porov. čl. VII, VIII návrhu zákona) sa nebude na osvojenie vyžadovať súhlas matky, ktorá porodila dieťa a zanechala ho v zdravotníckom zariadení. Cieľom úpravy je predísť pochybnostiam a možným komplikáciám, ak by sa malo pátrať po matke, čo je v záujme právnej istoty dieťaťa ohľadne jeho osobného stavu, keďže údaje o matke nebudú uvedené v jeho rodnom liste.

K odseku 4 je potrebné pre úplnosť dodať, že uvedený opatrovník nie je kolíznym opatrovníkom podľa § 32 a je potrebné ustanoviť ho osobitne, priamo v konaní o osvojenie. Nie je ale vylúčené, aby súd ustanovil tú istú osobu za opatrovníka na privolenie na osvojenie, ako aj za opatrovníka na zastupovanie dieťaťa v konaní o osvojenie a vymedzil mu v uznesení jeho práva a povinnosti v oboch oblastiach.

O splnení podmienok uvedených v odseku 1 § 103 rozhoduje súd i bez návrhu (postačí napríklad len podnet ústavu). Samostatné nesporné konanie o osvojiteľnosti bude upravené v OSP. Súčasná právna úprava umožňuje i iným subjektom (najmä detské domovy) ako súdu, a to ešte pred začatím konania o osvojenie, skúmať podmienku podľa § 68 ods. 1 písm. a), hodnotiť záujem rodičov o dieťa a na základe vlastného posúdenia vyvodiť záver, či bola alebo nebola podmienka pre osvojenie splnená a následne hľadať dieťaťu budúcich osvojiteľov, sprostredkovať kontakt medzi dieťaťom a budúcimi osvojiteľmi, ktorí si až potom podajú návrh na osvojenia na príslušný súd. Súd až v tejto fáze opätovne skúma podmienku osvojenia podľa § 68 ods. 1 písm. a). Takýto postup detských domov a orgánov sociálnoprávnej ochrany, ktorý je dlhodobo v praxi zaužívaný, je z dôvodu ochrany práv dieťaťa i jeho rodičov a v konečnom dôsledku aj budúcich osvojiteľov, neprípustný.

V odseku 3 § 104 sa priamo v zákone zakotvuje koncepcia, ktorá je už dlhodobo v praxi zaužívaná. Ak sa rozhodne osvojiť dieťa pestún, poručník, ktorý sa o dieťa osobne stará, alebo osoba, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej rodinnej starostlivosti, nevyžaduje sa, aby rozhodnutiu o osvojení predchádzala predadopčná starostlivosť, pokiaľ poručníctvo a uvedené spôsoby náhradnej starostlivosti trvali aspoň rok.

Doterajšie zverenie právomoci rozhodovať o predadopčnej starostlivosti ústavu v stanovených prípadoch vyvoláva závažné pochybnosti s ohľadom na článok 41 odsek 4 Ústavy SR a článok 9 Dohovoru o právach dieťaťa. Novelou ZR č. 127/2002 Z. z. sa odobralo okresným úradom ako správnym orgánom oprávnenie menej závažného dopadu (zrušený § 46) práve pre rozpor s uvedenými ustanoveniami Ústavy SR a Dohovoru o právach dieťaťa. Návrh zákona sa predkladá do medzirezortného pripomienkového konania s alternatívami ohľadne spôsobu rozhodovania o predadopčnej starostlivosti. Alternatíva prvá z uvedených dôvodov a v nadväznosti na rekodifikačný zámer OZ dáva rozhodovanie o tejto otázke výlučne do právomoci súdu.

Pretože trojmesačná doba predadopčnej starostlivosti je príliš krátka pri medzištátnych osvojeniach a spôsobuje v praxi ťažkosti, návrh koncipuje jednotnú obligatórnu jednoročnú dobu (v alternatíve aj šesťmesačnú) tejto dočasnej starostlivosti pre vnútroštátne i medzištátne osvojenia. Jednoročná doba reaguje aj na odstránenie rozdielov medzi zrušiteľným a nezrušiteľným osvojením a na možnosť zrušenia osvojenia do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení vo väzbe na úpravu zápisu osvojiteľa do matriky namiesto rodiča osvojenca v § 109. Zámerom návrhu zákona - v nadväznosti na podrobnú úpravu požiadaviek a prípravy budúceho osvojiteľa v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí je zabrániť neuváženým rozhodnutiam budúcich osvojiteľov. V priebehu sústavného jednoročného spolužitia s dieťaťom majú dostatočnú možnosť na posúdenie toho, či sú schopní vziať na seba všetky nielen právne následky vyplývajúce zo vzťahu, ktorý právny poriadok kladie na roveň vzťahu biologického. Do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení zákon priznáva možnosť zrušenia osvojenia. Ustanovenie § 109 uvažuje o tom, že ak do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení nepožiada osvojiteľ o zrušenie osvojenia, súd oznámi matričnému úradu, aby zapísal osvojiteľa do matriky namiesto rodiča osvojenca.

V § 105 sú upravené ďalšie tradičné hmotnoprávne podmienky - zisťovanie zdravotného stavu osvojiteľa a osvojenca a poučovacia povinnosť súdu o účele, dôsledkoch a obsahu osvojenie.

Úprava právnych následkov spočívajúcich v zmene priezviska osvojenca a v zániku práv a povinností osvojenca k pôvodnej rodine vychádza z platnej právnej úpravy. K otázke poskytovania informácií o rodičoch osvojenca, ktorými disponujú osvojitelia je potrebné pristupovať opatrne a zvažovať, či je v konkrétnom prípade naplnený článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa ako prvoradé hľadisko. Vzhľadom na navrhovanú právnu úpravu utajených pôrodov a vedenia osobitnej zdravotnej dokumentácie matky dieťaťa navrhované ustanovenie je odkazujúcou právnou normou (porov. čl VII návrhu).

V § 108 ods. 1 sú upravené podmienky pre zrušenie osvojenia a v odseku 2 následne právne účinky zrušenia osvojenia. Právoplatnosťou rozhodnutia podľa odseku 1 zaniká adoptívna filiácia a obnovuje sa so všetkými dôsledkami prirodzená –pôvodná filiácia. Doterajšia možnosť zrušiť osvojenie dohodou medzi plnoletým osvojencom a osvojiteľom je zrušená. Nie je dôvod na to, aby mohol osvojenecký vzťah uvedeným spôsobom zaniknúť, keďže zákon o rodine neumožňuje ani vznik právneho vzťahu osvojenia touto formou. Ustanovenie § 73 ods. 2 platného zákona o rodine je pozostatkom starej právnej úpravy rakúskeho práva, platného u nás do

roku 1949, podľa ktorej mohlo osvojenie vzniknúť aj na základe dohody. V procesnej rovine je možné podať dovolanie (aj mimoriadne dovolanie) podľa platného stavu okrem iného aj proti rozhodnutiu o nerzrušiteľnom osvojení.

Riešenie úpravy zápisu osvojiteľa do matriky namiesto rodičov dieťaťa, ktoré podľa platnej právnej úpravy predstavuje (okrem iných) základný rozdiel medzi zrušiteľným a nezrušiteľným osvojením je obsiahnuté v § 109.

V § 110 sa pri určení poradia vychádza z pôvodnej úpravy v § 74 ods. 2 a okruh osôb sa rozširuje aj na pozostalého manžela po rodičovi alebo osvojiteľovi dieťaťa. Z hľadiska prarodičovstva osvojenie dieťaťa pozostalým manželom po rodičovi alebo po osvojiteľovi dieťaťa má za následok aj zmenu vo vzťahu k predkom – ascendencii a teda i zmenu v prarodičovstve de lege v príslušnom rade s účinkami ex nunc. Možnosť osvojenia jednou osobou (ženou alebo mužom v nadväznosti na uplatňovanie jedného zo základných a ústavne garantovaných práv rovnosti pohlavia) existuje naďalej len ako výnimočné riešenie. Za zlučiteľné s najlepším záujmom dieťaťa sa považuje osvojenie do úplnej rodiny. Ak by slovenský súd rozhodoval o osvojení podľa cudzieho práva a toto právo by pripúšťalo osvojenie len jedným z manželov, slovenský súd by jeho uplatnenie mohol odmietnuť s poukázaním na výhradu verejného poriadku (takú zásadu slovenského právneho poriadku, na ktorej je potrebné bez výhrady trvať).

V prípade, že do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení nedôjde k zrušeniu osvojenia podľa § 108, je zachovaná možnosť tzv. readopcie (pôvodne sa vzťahovala len na nezrušiteľné osvojenie § 76). Po uplynutí jednoročnej lehoty počas ktorej nedošlo k zrušeniu osvojenia je obdobne ako doteraz zachovaná možnosť, aby osvojenec mohol byť znovu osvojený. Pôvodné osvojenie bude nahradené novým osvojením. Právoplatným rozhodnutím súdu o opätovnom osvojení sa pôvodné osvojenie stáva neúčinným.

K § 112

Upravuje subsidiárne použitie Občianskeho zákonníka.

K § 113

Odkazujúca právna norma, keďže spoločný nájom bytu manželmi a majetkové vzťahy medzi manželmi sú upravené v Občianskom zákonníku.

K § 114 a § 115

Špeciálne intertemporálne ustanovenia vo vzťahu k zákonu č. 94/1963 Zb. o rodine. Napriek tomu, že sa jednalo o ustanovenia prechodné (prechodné spolupôsobenie zákona č. 94/1963 Zb. a zákona č. 265/1949 Zb.), ktoré sa po splnení svojej tranzitórnej funkcie stali obsolétne, nestrácajú však platnosť a účinnosť.

K § 116 až § 121

Upravuje sa tzv. generálna klauzula nepravnej retroaktivity.

Ustanovenie § 118 reaguje na novú koncepciu úpravy rozvodu (tzv. nesporný rozvod, tvrdostná klauzula). Ustanovenia § 118, § 119, a § 120 sú reakciou na navrhovanú úpravu poručníctva a výživného; pre právne vzťahy založené podľa skoršieho práva sa vytvára nový právny režim.

Právny vzťah osvojenia a jeho ochrana musí byť v súlade s princípom aretroaktivity naďalej rešpektovaný.

K § 122

Keďže navrhovaný zákon nahrádza platnú právnu úpravu, je potrebné zrušiť zákon č. 94/1963 Zb. o rodine.

K čl. II

K bodu 1 a 2 (§ 35 ods. 1 písm. a); § 35 ods. 2 písm. d)

V dôsledku zmien v doterajšej koncepcii zapretia otcovstva po uplynutí zákonom ustanovenej lehoty odkaz v poznámke pod čiarou nebude právne relevantný. Aj keď v zmysle Legislatívnych pravidiel vlády SR poznámka pod čiarou má len informatívny a nie normatívny charakter, Občiansky súdny poriadok je procesným predpisom na základe ktorého postupujú v občianskom súdnom konaní súdy aj účastníci, preto je dôležité úpravu aktualizovať aj v tomto smere.

K bodu 3 (§ 80 písm. a))

Navrhovaný zákon zakotvuje úpravu rodičovstva, ktoré zahŕňa nielen určenie otcovstva, ale i materstva. Z tohto dôvodu je potrebné v rámci príkladného výpočtu návrhov o vo veciach osobné stavu v § 80 písm. a) hovoriť o návrhu na určenie rodičovstva.

K bodu 4 (§ 88 ods. 1 písm. c))

Zmena súvisí s úpravou nového samostatného nesporného konania o osvojiteľnosti.

K bodu 5 (§ 108)

Reaguje na navrhovanú novú koncepciu osvojenia.

K bodu 6 (§ 120 ods. 2)

V súvislosti so zakotvením konania o osvojiteľnosti a s úpravou určenia rodičovstva je nevyhnutné rozšíriť uplatnenie vyšetrovacej zásady v súlade s navrhovanou úpravou.

K bodu 7 (§ 142 ods. 1)

Vzhľadom na vylúčenie pôsobnosti generálneho prokurátora pri zapretí otcovstva po uplynutí zákonom ustanovenej lehoty nebude naďalej právna úprava náhrady trov konania v tomto prípade právne relevantná.

K bodu 8 (§ 163 ods. 2)

Rozšírenie výnimky zo zásady nezmeniteľnosti právoplatných rozhodnutí ako negatívnej stránky materiálnej právoplatnosti rozhodnutia súvisí s navrhovaným rozlišovaním troch druhov zásahov do rodičovskej zodpovednosti a s možnosťou priznať rodičovskú zodpovednosť aj maloletému rodičovi staršiemu ako šesťnásť rokov pri splnení zákonných podmienok.

K bodu 9 (§ 176)

Zmeny v odseku 1 súvisia s navrhovanou možnosťou úpravy styku dieťaťa s osobami blízkymi, s terminologickým a obsahovým rozlišovaním troch druhov zásahov do rodičovskej zodpovednosti, s možnosťou priznať rodičovskú zodpovednosť aj maloletému rodičovi staršiemu ako šesťnásť rokov pri splnení zákonných podmienok, ako aj s navrhovaným umožnením predĺženia pestúnskej starostlivosti po dosiahnutí plnoletosti dieťaťa.

V odseku 2 sa konkretizujú ostatné veci doplnením vecí neoprávneného premiestnenia, zadržania a vrátenia dieťaťa.

Odsek 3 smeruje k odstráneniu interpretačných nejasností. Podľa navrhovanej úpravy náhradná rodinná starostlivosť je novo zavedenou legislatívnou skratkou pre inštitút zverenia dieťaťa do výchovy inej osoby ako rodiča a spolu s ústavnou výchovou a pestúnskou starostlivosťou naplňajú pojem náhradná starostlivosť. Pôvodný pojem náhradná rodinná starostlivosť uvádzal len príkladmo, o aké veci sa má jednať. Jednoročná lehota sa vzťahovala aj na iné veci patriace do starostlivosti súdu o maloletých. V záujme odstránenia stavu právnej neistoty, v ktorom sa môže dieťaťa nachádzať až do doby, kým nie je vydané právoplatné rozhodnutie, je nevyhnutné, aby súdy rozhodovali bez zbytočného odkladu vo všetkých veciach starostlivosti súdu o maloletých, teda aj tých, ktoré boli začaté bez návrhu. Agenda starostlivosti súdu o maloletých predpokladá osobitnú pozornosť efektívnym a rýchlym postupom súdu (sp. zn. II. ÚS 2/01). Medzi tie veci, u ktorých sa pri posudzovaní dĺžky konania zohľadňuje aj predmet konania, judikatúra štrasburských orgánov zaradila aj vzájomné vzťahy medzi rodičmi a deťmi, takže konaniu o nich majú príslušné súdne orgány venovať mimoriadnu starostlivosť, nakoľko akékoľvek procesné omeškanie v takejto veci môže mať za následok de facto rozhodnutie o otázke predloženej súdu (rozsudok Súdu z 8. júla 1987, H. v. UK; sp. zn. II. ÚS 33/1999).

Odsek 4 je reakciou na požiadavky praxe ako aj na navrhovanú úpravu rozhodovania o predadopčnej starostlivosti výlučne súdom na návrh budúceho osvojiteľa. Právoplatné rozhodnutie súdu má pre budúceho osvojiteľa dôležité právne následky, nielen pre priznanie materskej dovolenky (§ 169 zákonníka práce), ale aj pre vznik ďalších zákonných nárokov v oblasti sociálneho zabezpečenia.

K bodu 10 (§ 178 ods. 1)

Súvisí s rozlišovaním poručníctva a opatrovníctva.

K bodu 11 (§ 178 ods. 2)

Formulačné upresnenie textu.

K bodu 12 (§ 180)

Nadväzuje na obsahové i formulačné rozlišovanie poručníctva a opatrovníctva ako dvoch odlišných inštitútov.

V odseku 3 sa premieta nová úprava kontroly poručníka (§ 59 návrhu)

Odsek 4 je odkazujúcou právnou normou vzhľadom na podrobnú úpravu pravidiel pri spravovaní majetku maloletého dieťaťa v návrhu zákona o rodine.

Keďže § 193 odkazuje v prípade opatrovníckeho konania na primerané použitie § 180, je potrebné novú úpravu sledovania spôsobu výkonu funkcie opatrovníka aplikovať aj na opatrovníka, ktorý bol ustanovený v konaní o spôsobilosti na právne úkony.

K bodu 13 (§ 180a)

V nadväznosti na navrhované zmeny v oblasti ústavnej výchovy, pestúnskej starostlivosti a osvojenia sa upravuje nové samostatné nesporné beznávrhové konanie o osvojiteľnosti, ktorého cieľom je zefektívniť proces osvojenia a zisťovania právnej voľnosti dieťaťa.

V odseku 2 sú vymedzení účastníci konania (§ 90 OSP). Procesná spôsobilosť sa priznáva aj maloletému rodičovi dieťaťa, ktorý dosiahol vek šesťnásť rokov (§ 22 OSP).

Odsek 5 vyjadruje záujem na právnej istote dieťaťa v súvislosti so skúmaním jeho právnej voľnosti.

K bodu 14 (§ 181 ods. 2)

Je reakciou na úpravu konania o osvojiteľnosti.

K bodu 15 (§ 185)

Súvisí s novou úpravou v § 108 návrhu zákona, podľa ktorého začatie konania o zrušenie osvojenia nie je viazané len návrh – aktívnu legitimáciu osvojiteľa alebo osvojenca.

K bodom 16 a 17 (§ 238 ods. 4 a § 243f ods. 2)

Zmeny, ktoré je potrebné vykonať v nadväznosti na navrhovanú úpravou zásahov do rodičovskej zodpovednosti.

K čl. III

K bodu 1

Formulačne reaguje na úpravu rodičovstva.

K bodu 2 (§ 20a)

Nová úprava v § 20a smeruje k odstráneniu doterajších interpretačných nejasností a z toho prameniacych nesprávnych záverov, že ustanovenie § 20 vedľa formy zahŕňa aj riešenie otázok „platnosti“ manželstva. Pre posúdenie platnosti manželstva nestačí len platnosť podľa právneho poriadku štátu, kde sa manželstvo uzavrelo. Okrem tohto musia byť splnené aj podmienky nášho hmotného práva (porov. § 5, 9 a 17 návrhu zákona).

Ustanovenie sa týka posúdenia platnosti manželstva uzavretého slovenským občanom vzhľadom na zápis do osobitnej matriky.

K bodu 3 (§ 24)

Zosúladzuje sa úprava s Dohovorom o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní, výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností na ochranu dieťaťa z 19.10.1996 (ozn. č. 344/2002 Z. z.) a s § 39 ods. 2. Dohovor určuje, že súd, ktorý má právomoc, koná podľa lex fori.

Výkladom doterajšej úpravy nastáva diskrepancia § 39 ods. 2 vo vzťahu k § 24. Slovenský súd by u takýchto detí mal síce právomoc ale konať by mal podľa právneho poriadku štátu, v ktorom majú obvyklý pobyt, čo by viedlo k rozporu s Dohovorom.

K bodu 4 (§ 26a)

Je reakciou na problémy vyskytujúce sa v aplikačnej praxi, keďže doterajší § 26 sa na konania o predosvojiteľskej starostlivosti nevzťahuje. Vzhľadom na aspekt dočasného charakteru tohto opatrenia za primerané sa považovalo použitie ustanovení o úprave vzťahov medzi rodičmi a deťmi (§ 24, § 39).

Explicitne sa osobitne upravuje hraničný ukazovateľ pre konanie o zverení dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti.

K bodom 5 až 9 (§ 28 až § 31)

Formulačné zmeny, v ktorých je premietnutá obsahová i pojmová diferenciacia poručníctva a opatrovníctva.

K bodu 10 (§ 39 ods. 3)

Zmena zodpovedá filozofii Dohovoru z roku 1996 (a dôvodom uvedeným pri § 24). Ochranné opatrenia majú len teritoriálnu pôsobnosť a úprava smeruje k zabezpečeniu rýchlosti konania.

K bodom 11 a 12 (§ 39 ods. 4; § 42)

Formulačné zmeny súvisiace so zavedením termínu rodičovská zodpovednosť a s rozlišovaním poručníctva a opatrovníctva.

K bodu 13 (§ 42)

Pri posledných zmenách ZMPS sa nedoriešil problém právomoci v týchto otázkach, čím zostal rozpor medzi základným princípom „obvyklého pobytu“ v iných ustanoveniach týkajúcich sa ochrany osôb a týmto ustanovením, ktoré stále vychádza z prekonaného princípu štátneho občianstva. Navrhovanou formuláciou sa dostáva text do súladu aj s najnovším štandardom v tejto oblasti Haagskym dohovorom o ochrane dospelých osôb z roku 1999, ktorého síce SR zatiaľ nie je zmluvnou stranou, ale ratifikácia sa v dohľadnej dobe predpokladá.

K bodu 14 (§ 62 písm. a))

Reakcia na novú úpravu v zákone o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

K bodom 15 až 18 (§ 66 ods. 2, § 67, § 68a)

Terminologické zosúladenie s navrhovanou úpravou v zákone o rodine. Zmena spoločného nadpisu nad § 68a smeruje k interpretačnému upresneniu v súlade s úpravou tohto konania.

K čl. IV a V

V súvislosti s navrhovanou úpravou v § 109 v je potrebné premietnuť zmeny týkajúce sa upustenia od rozlišovania dvoch typov osvojenia namiesto rodičov osvojenca aj do zákonov upravujúcich spôsoby nadobúdania štátneho občianstva a zápisy do matriky. V zákone o matrikách je okrem toho potrebné reagovať na úpravu rodičovstva a v rámci úpravy súčinnosti v § 24 na väzbu medzi súdom a matričným úradom podľa § 109 návrhu zákona.

K čl. VI

Reakcia na zrušenie pôsobnosti generálneho prokurátora pri podávaní návrhu na zapretie otcovstva.

K čl. VII

K bodu 1 (§ 16 ods. 13 a 14)

Vytvára sa právny základ pre tzv. utajené pôrody. Na rozdiel od tzv. anonymných pôrodov typických napr .pre francúzsku právnu úpravu (legálnu možnosť anonymného pôrodu pozná i rakúska úprava. V prípade odložených alebo

anonymne porodených detí prebieha rovnaké konanie ako v prípade detí nájdených) naďalej bude zdravotná dokumentácia ženy obsahovať rovnaké údaje ako bežná zdravotná dokumentácia. Vzhľadom na zabezpečenie ochrany zdravia dieťaťa sa nejaví ako vhodné neuvádzať osobné údaje matky do zdravotnej dokumentácie. V praxi by sa tak prakticky znemožnilo zistiť dôležité informácie zdravotnej povahy, ktoré by mohli mať význam napr. pri liečbe dieťaťa (genetické predpoklady a pod).

V odseku 13 § 16 sa priznáva žene právo na osobitnú ochranu svojich osobných údajov. Zdravotnícke zariadenie je povinné viesť osobitnú zdravotnú dokumentáciu. Upravuje sa osobitný právny režim nakladania a vedenia tejto dokumentácie.

K bodu 2 (§ 16a)

Upravuje sa povinnosť zdravotníckeho zariadenia postúpiť osobitnú zdravotnú dokumentáciu ministerstvu zdravotníctva, ktoré je povinné viesť register takejto dokumentácie. Sprístupnenie osobných údajov ženy bude možné len na základe rozhodnutia súdu.

K čl. VIII

Podľa navrhovanej úpravy (čl. VII) bude mať prístup k osobným údajom ženy – rodičky len ošetrojúci lekár. Z tohto dôvodu nie je možné vykazovať takúto starostlivosť ako starostlivosť o konkrétneho pacienta – poistenca. V zákone o Liečebnom poriadku sa explicitne zakotvuje, že na základe povinného zdravotného poistenia sa poskytuje a teda i hradí starostlivosť a náklady na utajené pôrody.

Ministerstvo zdravotníctva určí zdravotnú poisťovňu, ktorá bude uhrádzať tieto náklady na základe osobných údajov ženy uvedených v osobitnej zdravotnej dokumentácii. Ministerstvo zdravotníctva na základe týchto údajov zistí, v ktorej zdravotnej poisťovni je žena poistená.

K čl. IX

K bodom 1 a 2 (§ 22 ods. 1, § 23 ods. 5)

Ak matka pri tzv. „utajenom pôrode“ neurčí meno dieťaťa postupuje matričný úrad rovnako ako v prípade, ak nie je známy ani jeden rodič dieťaťa. – oznámi túto skutočnosť súdu.

Keďže údaje o matke vrátane jej priezviska sa do rodného listu dieťaťa nezapíšu, je potrebné analogicky postupovať ako v situáciách, keď rodičia nie sú známi a priezvisko určuje súd.

K bodu 3 (§ 28)

Údaje matky sa do rodného listu dieťaťa nezapíšu. Zdravotnícke zariadenie bude povinné informovať príslušný matričný úrad o narodení dieťaťa s uvedením jeho pohlavia a dátumu narodenia.

K čl. X

Zmeny v zákone o mene a priezvisku vychádzajú z rovnakej koncepcie ako bolo uvedené v čl. IX.

K čl. XI

Navrhuje sa účinnosť zákona.